

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 46.

ΤΟΜΟΣ Β'.

12 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1893.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΙΑ.

κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.*

Θέμα λόγου πανηγυρικοῦ ἐν μέσῳ σεμνοῦ θιάσου διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἐνόμισα προσφεύστατον τὸ διὰ τῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τινα τύπον δῆθεν γραμματικώτερον ἀγγελθέν. Αὐτὸ προτιμήσας, ἀγαπητοί, γίνομαι πᾶσι καταληπτός, ὅσοι πρὸς τὸ λιτὸν ἐκάστου παρὸν τὸ παρελθὸν ἀντιβάλλοντες τὸ οὐχὶ κατ' εὐμάρειαν παραρρεῦσαν, μίτε δὲ περὶ μέλλοντος ὁμοίου μάντεις μακρῶν γινόμενοι, μέλλουσιν εὐρεῖν ὅτι καὶ τρόπων μετόχι καὶ καταστάσεως ὑλικῆς τῶν διδασκάλων τῆς παρελθούσης γενεᾶς ἀποδεικνύνται διάδοχοι, καὶ τούτοις ἐν δυσπραγίαις ὑλικαῖς ἰσοστάσιοι. Πρὸς διδασκάλους καὶ λογίους ὁμιλῶν ἐπὶ τοιοῦτου θέματος ἔσομαι καταληπτός. Ἄν αὐτὸ τὸ παρὸν, ἂν αὐτὸ τὸ παρελθὸν ἡμῶν πάντων ἐν ἀπόψει στιγμιαία παρεξεταζόμενον πρὸς τὴν παρελθοῦσαν τοῦ γένους βιοτήν, ἐν γὰρ τῇ πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀκνδία, πείσῃ πάντας ὅτι τὴν αὐτὴν ἐβαδίσαμεν πορείαν, τῶν μὲν ὁπίσω μνηδαμῶς ἐπιλανθανόμενοι, παρὰ τὴν ἀποστολικὴν ὑποθήκην, τοῖς δ' ἐμπροσθεν οὐκ ἐπεκτεινόμενοι, δυνάμεθα παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς αὐτούς, ὅτι ἔχομεν ἐν τῇ ἐθνικῇ καθόλου δράσει σημεῖόν τι, καθ' ὃ πληρέστατα συμφωνοῦμεν οὐ νῦν πρὸς τοὺς πάλαι, καίπερ ἐν τούτῳ παρευδοκιοῦντας ἐτέρων.

Ἐσχάτως ἀνέγνωσιν πού ὅτι μικρῶ πρὸ τῶν μέσων τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου ἦσαν ἐλεεινοὶ μόνον ὀγδοήκοντα φιορίνια κατ' ἔτος ἐλάμβανε μί-

σθὸν ὁ Καλβίνος, ἥτοι διακόσια φράγκα, καὶ ὀλίγον οἶνον. Ἀνεμνήσθην τῆς παρελθούσης τοῦ γένους ἡμῶν βιοτῆς, καί, μὰ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, εἶδει ἵνα μὴ μεμψῶ τῶν πατέρων ἡμῶν, τὴν τούτων ἐν γένει κατάστασιν ἀντιβάλλον πρὸς τὴν ἐν Εὐρώπῃ. Πράγματι, καθὼς ὀφόμεθα προχωροῦντες ἐν τῇ ἡμέτερῃ σημερινῇ διαλέξει, πλείω τι ποσὸν ἐχρησιμοποιεῖται τοῖς διδασκάλοις ἀνευ οἴνου, ὅστις ἦν ἐν τούτοις ἀναγκαιότατος ὡς ἐπιφέρων ἴσως τῷ πίνοντι διδασκάλῳ ληθμοσύνην, ἔστω καὶ στιγμιαίαν, τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ κακοδαιμονίας.

Ἄνδρα κατὰ τὴν τοῦ θέματος μου ἀνάπτυξιν ὀλίγα ἢ εἰπῶ θελὼν δέ τι νέον ἢ ἀνάγγελω πρέπει ἢ ἀρυσθῶ πᾶσας μου τὰς ἐκτιθεμένας φῶδες πληροφροῦν ἐκ τῆς τῶν κάτω χρόνων ἱστορίας, διότι καὶ τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης μου διαλέξεως, καὶ προσεχέστερόν ἐσμέν ἐκείνοισι τοῖς χρόνοις. Οἱ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ἱστορίαν μελετήσαντες ἔχετε γνῶσιν τῶν χρηματικῶν ἀμοιβῶν, ἄς ἐξέτινον πρὸς τοὺς ἐπιφανέστερους τῶν διδασκάλων οἱ ἀρχαῖοι. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ὅτι, «οἷς ἀρετῆς ἄλλα κείται μέγιστα τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἀριστοὶ πολιτεύουσιν»¹ ἐπιβάλλει τοῖς τῶν κοινῶν κηδομένοις, τοῖς ὑπὲρ ἐθνικῆς εὐκληρίας ἐργαζομένοις τὴν ὑποστήριξιν τῶν ναρθηκοφόρων, τὴν ἐπαρκῆ συντήρησιν εἰ μὴ τὸν πλουτισμὸν τῶν Βάκχων. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ πλείους ἀπένευμαν τοῖς ἐπιφανέσι διδασκάλοις ἐκάστοτε τιμὰς, ἴσως δὲ καὶ χρῆμα ἐπαρκές περὶ τῶν τοιούτων τιμῶν ἔχομεν ἱκανὰς εἰδήσεις, ἐφ' ὧν ἔκτασις τις ἐπιτραπήσεται βεβαίως ἐκτενεῖ πραγματεία, θέμα ἐχούσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἥτις ὅσαύτως ἐστὶν ἡμεῖς καὶ μέχρι σήμερον ἀνεγνωμένη, καθὼς ὀλίγον ἐμελετήθη καὶ πάλι μετὰ τὴν ἀλθριν μέρος αὐτῆς. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸ μέγα κῆρος τῆς οὐκραϊνικῆς σχολῆς τῶν Βυζαντινῶν ἡμερῶν τῶν δώδεκα διδασκάλων ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν πολλὰ ἄπολα μισθολογία.

1) Οὐκὼδ, Βό. 16.

*) Διαλέξις γενομένη κατὰ τὴν ἐπέτειον ἐορτῆν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑξαεκαδικῆς ἀδελφότητος.

1) Φιλίππος Δ' Ἰβηθὸς.

τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ δέμας τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ. Περὶ τῆς πρὸς τοὺς διδασκάλους τιμῆς δυνατὸν ἵνα σταχυολογηθῶμεν τινὰς εἰδήσεις. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ λέγει ὅτι, ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρις αὐτῆς τῆς τοῦ Μονομάχου βασιλείας «ὁ λόγος, εἰ καὶ τοῖς πλείοσιν ἐρραθύμηντο, ἀλλ' οὖν γε πάλιν οὐ καταδεδικώς, ἀνέλαμψε καὶ ἀνέθορε, καὶ διὰ σπουδῆς τοῖς φιλολόγοις ἐγένετο ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀλεξίου τοῦ αυτοκράτορος» ἦτοι τοῦ πατρὸς τῆς Ἄννης.¹ Ὡς δὲ μικρῶ πρὸ τῆς Ἄννης Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς εἰς ἕψος ἤρθη κοσμικῆς τιμῆς τε καὶ δόξης, οὕτως ὀλίγῳ μετὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἐτύγχανε πολλῆς εὐνοίας ὁ φιλόσοφος Ἰταλός, ὁ τοῦ Ψελλοῦ μαθητής· καίτοι δὲ προδοτικῶς προσενέχθη κατὰ τινὰ πρεσβείαν εἰς Ἐπίδαμνον, ἔτυχε συγχωρήσεως καὶ προσέστη σχολῆς δημοσίας παρὰ τῷ ναφ τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων ἢ παρὰ τῷ τῆς Πηγῆς ναφ κειμένῳ², οὐ μετὰ πολὺ δ' ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Εὐστρατίου τοῦ Γαριδᾶ προσελήφθη «περὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας». Μετὰ δύο ἑκατονταετηρίδας σοφὸς ἔλλην, ὁ Θεόδωρος Ἐξαπτερύγος, ἐπὶ Βατάτζην διδάσκων ἐν τῷ κατὰ Νίκαιαν ἀνωτάτῳ Ἐκπαιδευτηρίῳ, ἀνὴρ «ἀγαθὸς φράζειν, οἷα κατὰ κρως ὀνητορικοῖς ἐνδιατριφῆς λόγοις, καὶ τὸ ἐξαγγέλλειν εὐψῶς μελετητικῶς, καὶ πολλοῦ διὰ τοῦτο ἕξιωμένος ὀνόματος», ἕξιούτο τῆς εὐνοίας τοῦ αυτοκράτορος· ὁ Βατάτζης ἐπεσκέπτετο τοὺς παρὰ τῷ Ἐξαπτερύγῳ διδασκομένους παρακινῶν πρὸς σπουδὴν· πρὸς αὐτὸν τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ὃς ἔστιν ὁ γραφεὶ ταῦτα παραδοὺς ἡμῖν, ἔλεγεν ὁ καλὸς βασιλεὺς, προτρέπομενος αὐτὸν ὅπως ἐγκολπωθῆ τὸ στάδιον τοῦ λογίου καὶ πολιτευτοῦ· «στρατιώτης μὲν γὰρ τὸ ἐπιτήδευμα γεγονώς, ὅποσα ἂν ἔσχες τὰ τοῦ σιτηρεσίου παρὰ τῆς βασιλικῆς δεξιῶσεως, τοσάυτα ἂν ἴσως ἢ καὶ ὀλίγον πλείω σοὶ διὰ τὸ τοῦ γένους περιφανὲς ἔσται· ἐμπλῶς δὲ φιλοσοφίας φανεῖς μεγάλων ἀξιωθῆσθαι τῶν τιμῶν τε καὶ τῶν γερῶν· μόνοι γὰρ ἀπάντων ἀνθρώπων ὀνομαστότατοι βασιλεὺς τε καὶ φιλόσοφος»³. Καὶ διηλοῦσι μὲν οἱ λόγοι τοῦ μακαρίου βασιλέως ἦν τοῖς διδασκάλοις καὶ λογίοις ἀπένεμε τὸ κράτος τιμὴν καὶ οἷας ἀμοιβάς· ἢ δὲ πρὸ ταύτης καθὼς καὶ ἢ μετ' αὐτὴν ἱστορία κυροῦσι τὰ γραφόμενα· Γεώργιος ὁ Παχυμέρης παραδίδωσιν ὅτι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσένιου τοῦ Ἀνωρειανοῦ Ὑάκινθος τις μοναχὸς ἐκ τῶν δυτικῶν⁴ ἔλθων εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ προσκαθήμενος παρὰ τῷ ναφ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, κειμένῳ πλείοσιν τοῦ Πατριαρχείου, καὶ τοὺς παῖδας διδάσκων καὶ τούτους ἀνάγων τὰ εἰς προπαίδειαν, ὑφ' ὧν καὶ χρηματικῶς ἡμείβετο, κατηγγέλθη τῷ πατριάρχῳ ὅτι δῆθεν ἔπραττεν ἄτακτόν τι, διὰ γὰρ δὴ μόνον ὧν ἐδίδασκε παῖδας· ἀλλ' ἔξετασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως εὐρέθη δεξιὸς ἀνὴρ καὶ παρησίαν ἐπιδεικνύμενος, οὐ ἔνε-

κεν ἠγαπήθη παρ' αὐτοῦ¹. Τοῦ Παχυμέρους ὁμῶς ἡ μαρτυρία χρήσιμος ἡμῖν ἔστιν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς διδασκάλους παρεχομένων τιμῶν· διηγεῖται ὁ χρονογράφος οὗτος περὶ τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ ὅτι, βαδίζων ἐπὶ τοῖς ἴχνεσι τῶν ἐν Βυζαντίῳ πάλαι βεβασιλευκότων — «ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις κάκιστος πρὸς τὰ παλαιὰ τῆς Κωνσταντινου παρακινζόμενος» — ἴδρυνε παρὰ τῷ ναφ τοῦ ἁγίου Παύλου, ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ὀρφανότροφεῖσις (ἐκεῖ δῆλον οὖν ὅπου τῶν ὀρφανῶν ἄστυλον ἰδρύσας Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐκέλευσε «τὴν ἐγκύκλιον ἐκπαιδεύεσθαι παιδείαν»² «σχολὴν γραμματικευσόμενων», καὶ χορηγῶν ἐτησίως τῷ διδασκάλῳ τὴν ἀμοιβήν, ἐχορηγεῖ βεβαίως ἀμοιβὰς τινὰς καὶ τοῖς σπουδάζουσι, βραβεύων τοὺς προκόπτοντας· «ἔστι δ' οὐ καὶ τὰ εἰκότα φιλοτιμῆσθαι, εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἀνεσὶν τοῖς παισὶ διδόναι τῆς ἀσχολίας, κατὰ τι πατριῶν σύνηθες»· ὃ ἔστι μεθερμηνεύμενον· ἦν ἔθος τοῖς πρὸ τοῦ Παλαιολόγου βασιλεῦσι ἵνα χορηγῶσιν ἀμοιβὴν τινὰ καὶ προστάσιαν τοῖς σπουδάζουσιν. Ἄν δὲ βλέπωμεν ἀνωτέρω τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχας τὸν Εὐστράτιον Γαριδᾶν καὶ τὸν Ἀρσένιον Ἀνωρειανὸν τιμῶντας τὸν οὐκ ὀρθῶς δοξάζοντα καὶ κατὰ τὸ τοῦ πολιτευτοῦ στάδιον ἀποτυχόντα Ἰταλὸν καὶ τὸν μοναχὸν Ὑάκινθον, ὁ Παχυμέρης βεβαίως ὅτι καὶ τὸν φιλόσοφον Μανουὴλ Ὀλοβῶλον ὁ πατριάρχης Γερμανὸς ὁ Γαβριᾶς ἐχειροθέτησε ἄνωγο τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν βραχύχρονον αὐτοῦ πατριαρχεῖαν, τῷ 1267, ἐπέτυχε παρὰ τῷ Παλαιολόγῳ Μιχαὴλ τῆς ἀπονομῆς συγγνώμης εἰς αὐτὸν τὸν Ὀλοβῶλον καὶ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἢ τῶς ἦν διδάσκων Γεώργιος Ἀκροπολίτης ὁ μέγας λογοθέτης.³ Εἰρήσθω δ' ὅτι τὸν ἀρχιδιδάσκων τοῦτον τῆς ἀνωτέρας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Κράτους σχολῆς προσέλαβεν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, βοηθοῦντα τοῖς ὑπηρετούσιν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλὰ τότε μὲν, κατὰ τοὺς τοσοῦτον ἡμῶν ἀφισταμένους αἰῶνας ἐκείνους εἶχε χρῆμα πολὺ τὸ κοινὸν ταμείον· οἱ αὐτοκράτορες συχνὰ κατετίθεσαν ἐπὶ τῶν ἁγίων Τραπεζῶν ἐπικόμβια κατὰ συνθήειαν· ἄρχοντες καὶ κόμντες καὶ πλοῦστοι καθωσίουν μεγάλα χρηματικά ποσὰ πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν μονῶν, πατριαρχαῖ καὶ μητροπολίται ὑπῆρχον κατὰ τοὺς σχεδὸν μυθῶδεις χρόνους ἑκαίνους ἔχοντες περιουσίας δέκα καὶ δώδεκα ἑκατομμυρίων περίου φράγκων·⁴ εἴπερ ἐδίδετο μισθὸς ἐπαρκῆς εἰς τοὺς ἐπιφανέστερους τῶν διδασκάλων, τῶν ἐν ἀνωτέραις σχολαῖς διδασκόντων, ὑπῆρχεν ὁμῶς ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς ταμείοις χρῆμα. Περὶ τῶν ἐν μικροτέροις σχολαῖς διδασκόντων οὐχὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχω ἐσχηματισμένην. Ἐπὶ τοῦ Ψελλοῦ Μιχαὴλ ὁ

1) Παχυμ. Α', σελ. 294.

2) Ἄννης Β', σελ. 345.

3) Παχυμέρης: Α', σελ. 284. — ὁ ῥήτωρ Ὀλοβῶλος ἐξώσθη, φαίνεται, κατόπιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, διότι παρῆσταται ἐπιστρέφων εἰς αὐτῆς εἰς Κ) πόλιν τῷ 1282. Παχυμ. Β', σελ. 25.

4) Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλλην. ἔθνους· πρώτη ἐκδόσεως τόμ. Α', σελ. 400. Μ. Γεδεών «Πατριαρχ. Πίνακες» σελ. 321.

1) Ἄννα τόμ. Α', σελ. 257.

2) Ἄννης, Α', σελ. 260.

3) Ἀκροπολ. σελ. 53.

4) Ὁ ὅρος «ἐκ δυτικῶν» δηλοῖ τὰς ῥομηλικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Παχυμέρης· τόμ. Β', σελ. 44.

μαίστωρ τῶν Διακονίσσης, ἔνθα σχολή τις ἴδρυτο κατωτέρα, ζητῶν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τὴν τοῦ Ἀγίου Πέτρου σχολήν, ἔγραψε: «τὸν πάντα μοι τῆς ζωῆς χρόνον βιβλίους καὶ λόγους καταναλώσας, οὐδὲν ὅτι μὴ λεληθῶτος πρὸς αὐτὸ τὸ γῆρας κατήντησα. . . τῆς δὲ παιδείας ἀπονάμην οὐδέν, ὅτι μὴ καὶ πλατὺν γέλωτα». ¹

§.

Ἄλλ' ἡ μακρὰ χρονικὴ περίοδος ἥς ἐποψίην τινα βραχεῖαν ἐν τῷ περὶ πενίας διδασκαλικῆς λόγῳ ποιούμεθα, λέγεται συνήθως περίοδος πτωχῆ, ἐποχὴ πενήτων, ὧν τὸν πατριάρχην λογιώτατός τις ἄκομψος ἐκάλεσε «πατριάρχην τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων». Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι κακῶς ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἐχαρακτηρίσθη ὡς πενιχρὰ ὑπὸ τὴν ἐποψίην τοῦ χρήματος. Εἴπερ ἠρעυνάτο ἐπισταμένως ἢ κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας αἰῶνας ἱστορία τοῦ παρ' ἡμῖν ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, εἰς πολλὰ διάφορα συμπεράσματα ἠθέλομεν χεραγωγηθῆ. Ἰσως ὀλίγος ὑπῆρχε παρ' ὀλίγοις πλοῦτος, ἀλλ' οὗτος ἢ ἐκρύπτετο, ἢ κατεσπαταλάτο εἰς ἴδρυσιν καὶ προικισμὸν μικρῶν ἢ μεγάλων μοναστηρίων, κυρίως κατὰ τὸν ΙΣ' καὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀφαιρούμενος οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῶν σχολείων, ἅτινα συνεπῶς ἐλειπνὰς ἐκέκταντο προσόδους. Ἀκριβῶς δὲ δεόν ἐξετασθῆναι τοῦτο· διότι ἐὰν μὴ ἔχη πόρους ἐπαρκεστάτους σχολῆς τις, οὐδὲ ὁ διδάσκαλος ἔχει χρῆμα ἐπαρκές· μὴ ἔχων δὲ καὶ μόλις ζῶν, καὶ τρώγων ὅσον πρέπει ἵνα τρώγῃ ὅπως ζῆ, οὐδένα διατρέχει κίνδυνον μὴ καταλίπη τοῖς υἱοῖς καὶ τοῖς κληρονόμοις ὡς ἀφορμὴν ἐρίδων ὀλίγων ἢ πολλῶν περιουσίαν. Ἐν τούτῳ πάντες οἱ διδάσκαλοι τῶν κάτω χρόνων, ὅσοι διετέλεσαν τὸν ὄλον αὐτῶν βίον διδάσκαλοι, δύνανται ἵνα καυχῶσιν ὅτι σχεδὸν οὐδὲν ἔλιπον τοῖς υἱοῖς, ἴσως δὲ τινες καὶ περὶ τῶν θυγατέρων ἠναγκάσθησαν εἰπεῖν ὡς ὁ τῆς Ἀθιναίδος πατὴρ Λεόντιος «ἀρκεῖ αὕτῃ ἢ αὐτῆς τύχη».

Ἡ συντήρησις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ προσήλωσις προσδοκῶρων κτημάτων εἰς μονὰς τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα μέγα μέρος ἀπερρόφα τοῦ πλούτου, ὃν ὁ διαθέτης ἢ δωρητὴς ἠγνοεῖ ὅτι προτιμότερον ἦν εἰπερ εἶδιδε πρὸς ἴδρυσιν μικρᾶς σχολῆς. Οἱ τῶν τοιούτων μονῶν ἴδρυται ἔπρεπε πρὸς τοῦτο ἵνα νουθετηθῶσι δεόντως, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεὶς πρὸς τοῦτο παρώρμα· τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, τοῦ τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν ἀναστήσαντος, τὸ τῶν Θεσσαλονικέων, οἵτινες συγχρόνως σχεδὸν ἐκάλουν ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλλαν. σχολῆς ἐπιφανέστατον ἑλληνα λόγιον, αἱ πρὸς τοὺς σπουδάζοντας συμβουλαὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἐπὶ νηγικὸν ἀποτέλεσμα μόνον ἐν: τὴν μόρφωσιν διδασκάλων ἀφωσιωμένων εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, διδασκόντων μετὰ πολλῆς αὐταπαρησίας, ἀνθρώπων ἴσως μὴ δραμόντων εἰς ἐπιδίωξιν ἀλλ' ἐπιτυγχόντων ἀληθοῦς κλέους, τοῦ κληθῆναι δηλαδὴ μεγάλους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἅτε καὶ ποιῶσαντας καὶ διδάξαν-

τας, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῷ βίῳ καὶ τῇ πολιτείᾳ σύνδρομον ἐπιδειξαμένους.

Καιροῦ ὅμως πρὸς παρασκευὴν, πρὸς σύνταξιν, πρὸς ἐφαρμογὴν θεσμῶν κανονιζόντων τὴν ὑπαρξίν καὶ συντήρησιν καὶ προκοπὴν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων καὶ πρὸς περιθάλψιν τῶν γηραιῶν διδασκάλων ἐστεροῦντο. Πρῶτων θεσμῶν ἔδει ἵνα συντάξωμεν ἐτέρους· ἐπέβλεψεν ἀνάγκης ἐτέρας ἢ θεραπείας, πρωτίστως ἀνάγκης. Ἐδει ἵνα συνταχθῶσι θεσμοὶ διέποντες τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως, ἐνισχύοντες αὐτὸ ἐν τῇ καθόλου δράσει, τῶν δὲ θεσμῶν τούτων οἱ κυριώτεροι συνετάχθησαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' μέχρι τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ κέντρον ἐκεῖνο καὶ χρημάτων εἶχε κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας ἀνάγκην, ἀπὸ δὲ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ΙΣ' ἑκατονταετηρίδος αἱ περιουσίαι τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν εἰς Ἰθρίαν, εἶτα δὲ εἰς Ρωσίαν καὶ μάλιστα ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς ἀχανοῦς ὀθμανικῆς αυτοκρατορίας τὰς ὑποκειμένας εἰς τὸν οἰκουμηνικὸν πατριαρχικὸν θρόνον, αἱ δωρεαὶ βλάχων καὶ μολδαυῶν ἠγεμόνων εἰς τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεκούφιζον μὲν ὀλίγον τὴν ὑλικὴν δυσπραγίαν τῶν μεγάλων τούτων κέντρων τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, ἐπέτρεπον δὲ ἵνα τεθῆ καὶ σκέψις τις καὶ πῶς ἀπόφασις ἢ μᾶλλον θεμέλιον ἐν ταῖς σκέψεσι περὶ παιδεύσεως ὡς ἐν ἄρθρον, ἔστω καὶ ἐκ τῶν δευτερευόντων, τῆς ἡμερησίας διατάξεως· ἀλλὰ περὶ πόρων τῶν τότε σχολείων καὶ τῶν χορηγουμένων τοῖς διδασκάλοις ἀμοιβῶν ἐγὼ μνεῖαν οὐδεμίαν εὐρίσκω. Τῷ 1546 ἢ 47 Διονύσιος ὁ ἀπὸ Νικομηδείας πατριάρχης τῆς Νέας Ρώμης προσκαλεῖ Μιχαὴλ Ἐρμωδωρον τὸν Ἀἰσθητὸν ὅπως διδάξῃ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ, ἀλλ' οὐδένα ποιεῖται λόγον ἀμοιβῆς ὑλικῆς¹: διότι τοῖς διδασκάλοις τούτοις ἐχορήγει τὸ Πατριαρχεῖον ἐργασίαν τινὰ γραφικὴν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν δικαιοσύνην παρομαρτοῦντα τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀφθηκίῳ τῷ τούτοις ἀπονεμομένῳ. Ὡς ὁ Διονύσιος, οὕτως ὁ πατριάρχης Ἰερεμίας Β' ὁ ἀπὸ Λαρίσσης ἐν τοπικῇ συνόδῳ, συγκροτηθεῖσα τῷ 1593 ἐν Κωνσταντινουπόλει, σαφῆ μνεῖαν οὐδεμίαν ποιεῖται μισθοῦ τοῖς διδασκάλοις χορηγητέου· διατάττει μόνον διὰ τοῦ ζ' κανόνος αὐτῆς ἢ σύνοδος τοῦ 1593 «ἐκαστον ἐπίσκοπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ φροντίδα καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν, ὥστε τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα δύνανται διδάσκεισθαι· βουθεῖν δὲ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐθέλουσι διδάσκειν καὶ τοῖς μαθεῖν προαιρουμένοις ἐὰν τῶν ἐπιτηδείων χρεῖαν ἔχωσι».² Τὸ «φροντίδα καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν» δηλοῖ καταφανῶς ὅτι ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας ἐλαμβάνοντο τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ διδασκάλου ἀπαιτούμενα χρήματα. Αὐτοὶ οἱ παλαιότεροι κώδικες ἐκκλησιῶν τινῶν καὶ μητροπόλεων ἀναγράφοντες ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν τῶ ναοῦ δαπανῶν τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν καθ' ἡμᾶς

1) Βλ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου ἐν Φιλολογ. Ἀναλέκτοις Ζακύνθου, ὑπὸ Νικολάου Καπραμῆ, ἀρχιεπισκόπου· Ζακύνθος, 1880, σελ. 245.

2) Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου βλέπε προχείρως παρὰ Κ. Σάβα, ἐν Βιογραφ. σχεδιάσματι περὶ Ἰερεμίου Β', σελ. 82—92, ἰδίως δὲ τὸν ζ' κανόνα.

2) Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ Ἐπιστολαί, ἐν τόμῳ Δ' Μεσαιων. Βιβλιοθήκης Κ. Σάβα· σελ. 420.

σχολείων διδόμενα μαρτυροῦσι καὶ οὗτοι σαφῶς ὅτι σπανίως, ἵνα μὴ εἰπῶ δυσκόλως, ἠθέλην εὐρεῖ τις ἴδια κεφάλαια κατατεθειμένα πρὸς συντήρησιν, πρὸς ἐδραϊσίν, πρὸς προκοπὴν παντὸς σχολείου. Πρόκειται δὲ καὶ σαφῆς ἡ διάταξις, περὶ διδασκαλίας : τῶν «ιερώων γραμμάτων», ἥτοι τῶν πρώτων τῆς λειψῆς-ἐκπαίδευσως στοιχείων· ὁ χαρακτήρ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἢ ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ χρηρηγομένη πρὸς τὴν γειτονεύουσαν αὐτῷ σχολῆν χρηματικὴ ποσότης, ἢ τῆς σχολῆς ἐποπτεία γινομένη ὑπὸ τῶν καὶ τοῦ ναοῦ τὰς προόδους διαχειριζομένων, ταῦτα πάντα σύνδρομά μοι γίνονται εἰς τὴν ιδέαν ὅτι ὁ σχολῆν τινι παρακεκμενος ναὸς ἐχορτάγεται κατὰ τὸν 15' αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19' τὰ πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆς στοιχειώδους σχολῆς ἀπαραιτήτως ἀπαιτούμενα χρήματα.

ΜΑΝΟΥΗΛ 10. ΓΕΛΕΩΝ.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΘΩ.

10.

Δημοθένης.

Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐμοῦ μόνου κατεφρόνει Λάμπρις· οὐδὲν ἂν ἦν θαυμαστόν. νῦν δὲ πολλῶν δεινότερα τοῦτου πέπρακται αὐτῷ πρὸς πάντας ὑμᾶς· κτήνη γὰρ ποιουσαμένου Παρεισάδου ἐν Βοσπόρῳ· εἰάν τις βούληται Ἀθήναζε εἰς τὸ Ἀττικόν, ἐμπεδῶν σιτιγγεῖν, ἀτελεῖ τὸν σίτον ἐξάγειν, ἐπιδημῶν ἐν τῷ Βοσπόρῳ ὁ Λάμπρις ἔλαβε καὶ ἐξαγωγὴν τοῦ σίτου καὶ τὴν ἀτέλειαν ἐπὶ τῷ τῆς πόλεως ὀνόματι, γαμίδας δὲ ναῦν μεγάλην σίτου ἐκόμισεν εἰς Ἀκανθόν, κακεῖ διέθετο προσκοινωνήσας τούτῳ ἀπὸ τῶν ὑμετέρων χρημάτων.

11.

Ξενοφώντας.

§ 110. Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἴπερ μέγιστα τῶν περὶ Ὀλυμπον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαιμόνα. Ἀκούσαντας δὲ οἱ ἐφοροὶ ὦν ἔνεκα ἵκον, προσήγαγον αὐτοὺς πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμάχους. Ἐνθα δὴ Κλειγένης Ἀκάνθιος ἔλεξε·

Διογύνην κατὰ Κτησιδωτόν.

τῶν Περσῶν βασιλεὺς ὁ τὸν Ἀθῶ διαορύξας.

Ἀπολλωνίου Ροδίου Ἀργοναυτικά.

αὐτὰς, ἔπειτα

Κλίττα, Παλλήνια, Καλαστραῖν ὑπὲρ ἄκρον.

*) Ἴδε ἄρθ. 45, σελ. 880—883.

ἴνοιδαν ἐννύχιοι πνοιῆ ἀνέμοιο θέντες.
Ἦρι δὲ νισσομένοισιν Ἀθῶ ἀνέτειλε κολῶνα
Θρηκίτη, ἢ τόσον ἀπόπροθι Ληΐνον εἰσοδαί, ὅσον ἐς ἐνδιόν κεν εὐστόλοσ ὀλκας ἀνύσσαι,
ἀκροτάτη κορυφῆ σκιάει καὶ εἰσάχει Μυρίνης.

Σκύλακος Γεωγράφου.

Πρώτη πόλις Μακεδονίας Ἡράκλειον.
Θέρμη πόλις Παλλήνη. Ἄθος ὄρος. Ἀκροῦσται Ἑλληνες. Δίον Ἑλληνικόν. Κλεωνάι Ἑλληνίς. Ἄθος ὄρος. Ἀκροῦσται. Χάραδρον Ἑλληνίς, Ὀλόφυξος Ἑλληνίς.

15.

Θεοκρίτου Εἰδύλλιον 3.

... ὁ δὲ Τίτυρος ἐγγύθεν ἄσει.
ὡς πόκα τὰς Ξενέας ἠράσσατο Δάφνης ὁ βώτας
χῶς ὄρος ἀμφεπόλει, χῶς αἱ δούρεσ αὐτὸν ἐθροῖνευν,
ἴμερα αἴτε φύοντι παρ' ὄχθαισιν ποταμοῖο.
Εὔτε χίων ὡς τις κατετάκετο μακρὸν ὑφ' Αἴμον,
ἢ Ἀθῶ, ἢ Ροδόπαν ἢ Καύκασον ἐσχατόωντα.

16.

Νικάνθου ἀποδιάματα.

Πέμπτου ἐκ τῆς Εὐρωπείας.
Καὶ τις Ἀθῶ τόσον ὕψος ἰδὼν Θρηκίκος ὑπ' ἄστροισ
ἐκλυεν, οὐ δὴ θέντος ἀμετρήτῳ ὑπὸ λίμνῃ
ὡς ἀνασπῶν χεῖρεσσι δύο ρίπασκε βέλεμνα.
ἠλιβάτου προθέλυμνα Καναστραῖτεσ πάρος ἀκτίεσ.

17.

Ἡρακλείου Ποντικοῦ.

Περὶ Πολιτειῶν. Κεφ. Α. Κατόκισαν δὲ καὶ Κλεωνὰσ Χαλκιδεῖσ, οἱ ἐν τῷ Ἀθῶ ἐξαναστάντεσ ἐξ Ἐλεμνίου ὡς μὲν μυθολογοῦσιν ἐποήμῶν, οἱ τὰ τ' ἄλλα κατέσθιον αὐτῶν καὶ τὸν σίδηρον. Νόμος δὲ ἦν Χαλκιδεῦσιν μὴ ἄρξαι, μηδὲ πρεσβεῦσαι νεώτερον ἐτῶν 50.

18.

Στράβωνος.

Βιβλ. 7. Ὅτι ἀντικρῶ Κανάστρου ἄκρον, τῆσ Παλλήνησ, ἢ Δέρριεσ ἐστὶν ἄκρα, πλησίον Κωφοῦ λιμένεσ, καὶ ὁ Τρωναῖοσ κόλποσ ὑπὸ τούτων ἀφορίζεται. καὶ πρὸσ ἀνατολὰσ αὐτίσ κείται τὸ ἄκρον τοῦ Ἀθῶνοσ, ὁ ἀφορίζει τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον, ὡσ εἶναι ἐφεξῆσ κόλπουσ τοῦ Αἰγαίου πελάγουσ πρὸσ βορρῶν, ἀλλήλων ἀπέχοντασ οὕτωσ Μαλιακόν, Παγαδιτικόν, Θερμαῖον, Ταρῶναῖον, Σιγγιτικόν, Στρυμονικόν. τὰ δὲ ἄκρα Ποσειδῖον μὲν τὸ μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Παγαδιτικοῦ, τὸ δὲ ἐφεξῆσ πρὸσ βορρῶν Σιπιάσ. Εἶτα τὸ ἐν Παλλήνῃ Κανάστρον, εἶτα Δέρριεσ, εἶτα Νυμφαῖον ἐν τῷ Ἀθῶνι πρὸσ τῷ Σιγγιτικῷ, τὸ δὲ πρὸσ τὸ Στρυμονικῷ Ἀκροῦσ, ἄκρον. ὦν μεταξὺ ὁ Ἀθῶν. εὐ πρὸσ ἀνατολὰσ ἢ Ληΐνοσ πρὸσ δὲ βορρῶν ἀφορίζει τὸν Στρυμονικὸν κόλπον ἢ Νεαπολίεσ. Ὅτι Ἀκάνθοσ πόλισ ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ ἐστὶ παράλιόσ, πλησίον τῆσ τοῦ Ξεξῆου διώρυχοσ. ἔχει δὲ ὁ Ἀθῶν πέντε πόλεισ, Δίον, Κλεωνάσ, Θύσσοσ, Ὀλό-

φυξόν, Ἀκροθώους· αὐτὴ δὲ πρὸς τῇ κορυφῇ τοῦ Ἄθωνος κεῖται, ἐστὶ δὲ ὁ Ἄθων ὄρος μαστοειδές· ὀξύτατον, ὑψηλότατον, οὗ οἱ τὴν κορυφὴν οἰκοῦντες ὀρώσι τὸν ἄλιον ἀνατέλλοντα πρὸ ὄρων τριῶν, τῆς ἐν τῇ παραλίᾳ ἀνατολῆς, καὶ ἐστὶν ἀπὸ πόλεως τῆς Ἀκάνθου ὁ περίπλους τῆς χειρρονήσου ἕως Σταγείρου, πόλεως τοῦ Ἀριστοτέλους, στάδια, τετρακόσια, ἐν ἣ λιμὴν ὄνομα Κάπρος καὶ γασίον ὁμώνυμον τῷ λιμένι· εἶτα αἱ τοῦ Στρυμόνος ἐκβολαί· εἶτα Φάγρης, Γαλιηός, Ἀπολλωνία, πᾶσαι πόλεις· εἶτα τὸ Νέστου στόμα τοῦ διορίζοντος Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ὡς Φίλιππος καὶ Ἀλέξανδρος, ὁ τούτου παῖς, διώριζον ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς χρόνοις· εἰσὶ δὲ πρὸς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον πόλεις καὶ ἑτεραί, οἷον Μύρκινος, Ἀργίλος, Δραβήσκος, Δάτον. ὅπερ καὶ ἀρίστην ἔχει χώραν καὶ εὐκαρτον καὶ ναυπήγια, καὶ χρυσοῦ μέταλλα· ἀφ' οὗ καὶ παροιμία «Δάτον ἀγαθῶν, ὡς καὶ ἀγαθῶν ἀγαθίδες».

Βιβλ. 10. Ἐρέτρια μὲν συνήκισσε τὰς περὶ Παλλήνην καὶ τὸν Ἄθω πόλεις, ἡ δὲ Χαλκίς τὰς ὑπὸ Ὀλύμπῳ. §. Ἐν δὲ τῇ ἀκτῇ ταύτῃ (τοῦ Ἄθω) Θάμυρις ὁ Θράξ ἐδασίλευσε, τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων γεγωνός, ὡς καὶ Ὀρφεύς. §. Τὸν αὐτὸν (Χειροκράτην) ὑποσχέσθαι Ἀλεξάνδρῳ τὸν Ἄθω διασκεύασειν εἰς αὐτόν, ὡσανεὶ ἐκ πρόχου τινός εἰς φιάλην καταχέοντα σπονδήν, πεινῶντα πόλεις δύο, τὴν μὲν ἐκ δεξιῶν τοῦ ὄρους, τὴν δ' ἐν ἀριστερᾷ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐτέρας εἰς τὴν ἑτέραν γέοντα ποταμῖον.

19.

Πτολεμαίου Γεωγραφία.

Βιβλ. III. Ἐν τῇ χαλκιδικῇ χώρᾳ Ἄθως ὄρος. 51⁰ 41' 10". Ἄθως καὶ Ἀθῶσα ἄκρον καὶ πόλις. 51⁰ 41' 15". Τὸ μέσον ὄρος. 51⁰ 41' 0". Νύμφαιον ἄκρον. 51⁰ 40' 45". Ἐν τῷ Σιγγιτικῷ Κόλπῳ. Ἀκανθός. 50³⁰ 40' 50". Σίγγος. 50³⁰ 40' 40". § 11. καὶ ἐν τῷ Σιγγιτικῷ Κόλπῳ Στρατονίκη, Ἀκανθός, Σίγγος. § Ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χώρᾳ Ἄθως ὄρος, Ἀθῶσα, ἄκρον πόλις κ.τ.λ.

20.

Πλουτάρχου περὶ ἄσργησίας.

Ὁ δὲ Ζέρξης καὶ τῇ θαλάττῃ στίγματα καὶ πληγὰς ἐνέβαλε καὶ πρὸς τὸ ὄρος ἐξέπεμπεν ἐπιστολάς, Ἄθω δαιμόνιε οὐρανομήκη, μὴ ποιεῖν ἐμοῖς ἐργοῖς λίθους μεγάλους καὶ δυσκατεργάστους, εἰ δὲ μὴ τῶν ῥιψῶ σεαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, πολλὰ γὰρ ἐστὶ τοῦ θυμοῦ φοβερά, πολλὰ δὲ καὶ μελῶσα, διὸ καὶ μισεῖται καὶ καταφρονεῖται μάλιστα τῶν παθῶν. Ἀμφότερα δὲ ἐσκέφθαι χρήσιμον. Βίβλ. παράλληλοι Ἀλεξάνδρου. Οὗτος γὰρ (ὁ Στασιμκράτης), αὐτῷ πρότερον ἐντυχὼν ἔφη, τῶν ὄρων μάλιστα τὸν θεάκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείως δέχεσθαι καὶ διαμύσθωσιν. Ἄν οὖν ἀεὶ τὴν μονιμότητα ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσασθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυριανδρον πόλιν οἰ-

κουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαψιλές εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος.

Ἀθηναίου Δειπνοσοφιστοῦ.

Βιβλ. I. Ποδαπός εἰς ἠθάρον· ναυπηγοῦ γῶργι· Ἀκάνθιος· εἶτα πρὸς θεῶν, ὁ ναυπηγοῦ ρεῦμα εἰς τὸν Οἶνον πολιτικῆς ὠν κρατίστου Στρυμόνος· εἶτα πρὸς καὶ καὶ τοῦνομα αὐτὸ τῆς πατρίδος ἐν τοῖς πρότεροις ἔχει· τὰ δ' ἦθη τῶν πολιτῶν οὐκ ἔχει.

Βιβλ. III. Τοιοῦτος ἦν καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Κασσάνδρου τῆς Μακεδονίας βασιλεύσαντος ἀδελφός, ὁ τὴν Οὐρανόπολιν καλουμένην κτίσας. Ἰστορεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ Ἡρακλείδης ὁ Λέμβος ἐν τῇ 37ῃ τῶν Ἱστοριῶν, λέγων οὕτως «Ἀλέξανδρος ὁ τὴν Οὐρανόπολιν κτίσας διαλέκτους ἰδίας εἰσήνεγκεν, ὀρθοδόξαν μὲν τὸν ἀλακτρούνα καλέων, καὶ βροτοκέρτην καὶ κουρέα, καὶ ἀργυρίδα τὴν δραχμὴν, τὴν δὲ χροῖνικα ἡμεροτροφίδα, καὶ τὸν κήρυκα ἀπύτην.

Βιβλ. IX. § 51. Χάρων ὁ Λαμφακνός ἐν τοῖς περσικοῖς περὶ Μαρδονίου ἱστοριῶν καὶ τοῦ διαφθαρέντος στρατοῦ περσικοῦ περὶ τὸν Ἄθω γράφει καὶ ταῦτα «καὶ λευκαὶ περισσότεραί τότε πρότερον εἰς Ἐλλάδην εἰσέεισαν πρότερον οὐ γιγνώμεναι».

22

Αἰλιανοῦ ποικ. ἱστ.

Βιβλ. α. Κεφ. 15. Χάρων ὁ Λαμφακνός περὶ τὸν Ἄθω φανῆναι περιδέραι· λευκάς λέγει, ὅτε ἐνταῦθα ἀπώλοντο αἱ τῶν Περσῶν τοπῆραι, περιηκμπουθαί τὸν Ἄθω.

Βιβλ. 10. Ὁ Πλάτων, εἰπὼν ἄλλ' ἔγωγε οἶκ' ἂν οὐδὲ εἰς τὰ ἄκρα τὰ τοῦ Ἄθω μετόπισθα, ἂν ὑπὲρ τοῦ μακροβιώτερος γενέσθαι. (Κοραῆς). Μακροβίους γὰρ ἐπιστεύετο τοὺς ἐνοικοῦντας ποιεῖν ὁ Ἄθως, καὶ ἐξαίρετως μία τῶν ἐν αὐτῷ πόλεων Ἀκροθῶων οὐδετέρως ἢ Ἀκροθῶος· ἀρσενικῶς καὶ πλεθυντικῶς καλουμένη, ἦν εἰκός ἐνταῦθα αἰνιπτεσθαι τὸν Αἰλιανόν.

23.

Λουκιανοῦ περὶ μακροβιότητος.

... καὶ Ἀθῶτας δὲ μέχρι τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ἐτῶν βιοῦν ἰσθόρηται.

24.

Ζωδίου Ἱστορία.

Βιβλ. 1. Ἐξέρξον μετὰ τὴν Δαρείου τελευταίαν πολέμῳ μείζονι παρασκευασαμένου δυνάμει· καὶ πᾶσαν τοῖς Ἑλλήσι τὴν Ἀσίαν ἐπαγαγόντος, πληρώσαντός τε τὴν μὲν θάλατταν νεῶν, πεζῶν δὲ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ διαβαίνειν ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἐπὶ τὴν Εὐρώπην ἔχρη, ὡς οὐκ ἀρκούντων αὐτῷ τῶν στοιχείων εἰς ὑποδοχὴν τοῦ στρατεύματος εἰμὶ καὶ τὰς ἀλλήλων ὑφαρπάσαντες χρείας, ἐξείγγυτο μὲν ὁ Ἑλλησπόντος.

1) Ἦτις καὶ Ἀκροθῶοι καὶ Ἀκροθῶνοι καὶ Ἀκροθῶν ἑκαλεῖτο καί μεν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Μόνης Λαύρας, ἦτοι εἰς τῶν πρόποδας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἄθω. (Μαργαρ. Δημητρία Μακεδονικὰ σελ. 117).

πάροδον διδοὺς τοῖς περὶ διαβαίνουσιν, ὠρύττετο δὲ ὁ Ἄθως ἅμα τῇ θαλάττῃ καὶ τὰς ναῦς εἰσδεχόμενος.

25.

Στεφάνου Βυζαντίου.

Ἄθως — ὄρος Θράκης ἀπὸ Ἄθω γίγαντος — βάλλει δὲ ἢ σκιά αὐτοῦ ἐπὶ σταδίους 300. Ἰ εἰρηται καὶ Ἄθθος, καὶ κατὰ συναίρεσιν Ἄθους. ἢ κλίσις διττὴ καὶ Ἄθθος καὶ Ἄθως. Τὸ τοπικὸν τοῦ Ἄθθος χωρὶς τοῦ ι καὶ Ἄθωους τοὺς ἐνοικοῦντας — τὸ δὲ διλοῦν τὸ ἀζήμιον περισπᾶται καὶ διὰ τοῦ ι ἐκ τῆς θωῆς, παρὰ τὸ ἀμφότερον τὸ θηλυκὸν Ἄθωῆς. Ἔστι δὲ καὶ Ἄθως πόλις ἐπὶ τοῦ Ἄθω καὶ ὁ πολίτης Ἄθωίτης. Ἄκανθος πόλις Θράκης ἀκάνθαις περιπεφεραγμένη, ὑπὲρ τὸν Ἄθω, ὅθεν κέκληται ἢ ἀπὸ τινος Ἄκάνθου, ὡς Μνασέας.

Ὀλοφύξιος πόλις ἐν Θράκῃ περὶ τὸν Ἄθω· ὁ πολίτης Ὀλοφύξιος.

26.

Μαξίμου Τέρου.

Ἄν δὲ ἐπὶ τῆς μοναρχίας ἔλθῃς, κολακεύει καὶ Εἰρήνην Μαρδόνιος, βάρβαρος βάρβαρον, ἀνόπτος ἀνόπτον, δειλὸς οἰκέτης, δεσπότην τρυφῶντα. Τὰ δὲ τῆς κολακειᾶς τέλη, ἀνίσταται ἡ Ἀσία, μαστιγοῦται ἡ θάλασσα, Ἑλλήσποντος ζεύγνυται, Ἄθως ὠρύττεται.

27.

Ζωδίου.

Βιβλ. 1. Διὰ τοι τοῦτο τοῦ μὲν στενοῦ τῆς Προποντιδὸς ὑπανεχώρου οἱ βάρβαροι, τὴν δὲ ἐπὶ Κύζικον ἔπλεον. Ἄπρακτοι δὲ διεκπεδόντες καὶ παραπλεύσαντες τὸν Ἑλλήσποντον, ἄχρι δὲ τοῦ Ἄθω παρενεχθέντες, κακεῖσε τῶν πλοίων ἐπιμέλειαν ποιησάμενοι, Κασσάνδρειαν καὶ Θεσσαλονίκην ἐπολιόρουν.

28.

Μάρκου Αἰνουλίου.

Ἡ Ἀσία, ἡ Εὐρώπη, γωνίαι τοῦ κόσμου, πᾶν πέλαγος σταγὼν τοῦ κόσμου. Ἄθως βωλάριον τοῦ κόσμου. Πᾶν τὸ ἐνεστὸς τοῦ χρόνου στιγμαὶ τοῦ αἰῶνος.

29.

Διονυδίου Παταβίου.

Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν Ἄθω θεολόγοι κατὰ μέσθιν νύκτα ἀκριδῶς γενέσθαι καὶ ἀναβίωσιν ἐξηγοῦνται, καὶ τῶν ἀναστατικῶν ὀργίων ἄρχονται εὐθὺς ἀπὸ μέσθιν νυκτῶν. Λόγος δὲ αὐτῶν ὅτι τὰς εἰς τὸ μνημῆα ἀφικόμενάς ἡ γυναῖκα ἐπαμείψασθαι τὰ νενομισμένα, ὀρθροῦ μὲν ἔτι βαθέος παραγενέσθαι μὴ εὐρισκέναι δὲ τὸν νεκρὸν, ὡς ὁ Λουκᾶς λέγει.

Ἦδουχίου Λεξικόν.

Ἄθως, ὁ ἐπὶ τοῦ Ἄθω τοῦ ὄρους ἰδρυμένος ἀνδριάς, ὁ Ζεὺς.

1) Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὁ Ἄθως ἐπὶ 700 σταδίου ἕως Λήμνου σκιάζει.

31.

Σχόλια εἰς Ὅμηρον.

Τροίας ἀλούσης Αἰνεῖας παραλαβὼν τὸν πατέρα ἔφυγε. Ναυαγίῳ δὲ περιπεσὼν περὶ τὸν Ἄθω, ἀνέει σὺν τῷ πατρὶ.

32.

Ἀπολλωνίου εἰς Φιλόδοτρον.

Λέγονται δὲ καὶ τῷ Παγγαίῳ ἐνιοὶ κρησασθαι φροντιστηρίῳ καὶ ἕτεροι τῷ Ἄθω.

ΛΑΒΞΑΝΑΡΟΣ Ε. ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ ΤΡΟΙΑΙ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ.*

Τῇ ἐριτίμῳ συντάξει.

Καθὰ παρετήρησα ἐκ τῶν φιλοφρόνως ἀποσταλέντων μοι φύλλων τῆς ἐριτίμου ὑμῶν ἐφημερίδος, ἀνεδημοσιεύσατε τὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους δευθρον μου περὶ Τροίας μετὰ τῆς ὑποδείξεως ὅτι αἱ ὑποθέσεις τῶν κ.κ. Σλήμαν καὶ Δαῖρσφελδ ἀνετράπησαν ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν. Ἐκ τούτου ἀναγκάζομαι νὰ προβῶ εἰς παρατηρήσεις τινάς, τὰς ὁποίας θὰ θεωρήσῃτε ἴσως ὡς ἀξίας δημοσιεύσεως.

Κατὰ παράδοξον εἰρωνεῖαν τῆς τύχης συνέβη ὥστε ὁ καθηγητὴς Δαῖρσφελδ, ὅστις μετὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος προσεκάλεσε διὰ τε ἐπιστολῶν καὶ διὰ τοῦ τύπου πραγματογνώμονας εἰς τὰς νέας ταύτας ἀνασκαφάς, μετὰ τῆς ἐπαρκούς μάλιστα αἰτιολογίας «ὅτι πολλὰ εἰδέτι διαδιδόνται ἀνακριθεῖς γῶμαι περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ἰσραὴλ ἐρειπίων», ν' ἀναγκασθῇ ἦδη νὰ παραιτηθῇ ὡς ἀνακριθῆ τὴν ἰδ' αὐτοῦ γῶμην, ἣν φανατικῶς ἀπὸ τοῦ 1882 ὑπεστήριζεν.

Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν τοῦτο ἐγένετο. Ὁ τῆς σχέσεως τῶν πραγμάτων ἀδαῆς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ . . . 1 διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου νέον ἐπετέλεσε θρηάβον· ὁ Δαῖρσφελδ σεμνύνεται διηλ. ἐπὶ τῷ ὅτι ἀνεκάλυψεν ἦδη δῆθεν τὰ εἰρήπια τῆς κυρίως ὀ-

*) Ἐπὶ τὸν τίτλον τοῦτον ἐδημοσίευσεν ἄρτι ὁ γνωστὸς ἀρχαιολόγος ταγματάρχης Μπαῖττιχερ, ἐν τῷ ἐντάθῃ ἐκδομένῳ γερμανικῷ Ὄθω μ. Γα γ υ δ ρ ὀ μ ω σκέψεις τινάς ἀναφορικὰς πρὸς τὰς τελευταίας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς διενεργηθείσας ἐν Τροίᾳ ἀνασκαφάς. Δημοσιεύσαντες ἐν ἡγουμένῳ φύλλῳ τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας, ἐνδιαφέρουσιν ἡγουμέθα τὴν παράθεσιν καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν ταύτων παρατηρήσεων τοῦ ταγματάρχου Μπαῖττιχερ, τοῦ καὶ ἄλλοτε ὡς γνωστὸν ἀμφοσθητήσαντος τῶ κῆρος τῶν γνομῶν τοῦ ἀποθανόντος Σλήμαν.

1) Ἐπιθυμοῦντες νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν μόνον μέρος τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ κ. Μπαῖττιχερ, παρατρέχομεν τὰς περὶ τοῦ κ. Δαῖρσφελδ ἀτομικὰς γνώμας αὐτοῦ.

μυρικής Τροίας, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι, ὃν τρόπον «κατ' ἀρχαίαν» εἶχε πιστεύσει . . . ἀλλ' ἐν τῷ ἔκτῳ. Ἡ Τροία λοιπὸν τοῦ Σλήμαν, ἥτις μετὰ μείζονος δικαίου θὰ ἐκαλεῖτο Τροία τοῦ Δαίρπφελδ, διότι ἀπὸ τοῦ 1882 παρίστα τὰς τῷ ἀποθανόντι Σλήμαν ἐπιβλήθεισας ἀπὸ τοῦ 1884 γνώμας τοῦ Δαίρπφελδ, δὲν ὑφίσταται πλέον. Ταλαιῶρε Σλήμαν! «Οἱ θεοί», οὗς τὸσάκις μετὰ πλήρους σοβαρότητος ἐπεκαλέσθης, δὲν ἔδωσαν αὐτὴν καὶ ἐτεκμηρίωσαν τὴν ἀρχαίαν ἔλλειψιν βασιμότητος παρ' αὐτοῖς. Καὶ αὐτὴ ἡ Παλλὰς Ἀθὴνη ἐγκατέλιπέ σε . . . Ὁ Δαίρπφελδ -- λέγουσιν αἱ ἐκθέσεις -- ἀπεκάλυψε μέγαν ἀριθμὸν ἀντικειμένων, ἅτινα ἠδύναντο ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὴν μυκηναίαν ἐποχὴν. Ὁσαύτως ἀνεκάλυψε καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα καὶ τμήμα τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἥτις εἶναι διπλασία τῶν ἐρειπίων, ἅτινα ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι εὐρέθησαν. τὰ οἰκοδομήματα δὲν συνάπτονται ὡς τὰ ἐν Τίρυνθι, ἀλλ' εἰσὶ κειωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων. τὰ μεγάλα τεῖχη τῆς πόλεως ἔχουσι πάχος ἐξ ποδῶν (ἐξ ὀλοκλήρων ποδῶν!), τὰ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως μάλιστα ἀψηρτίζοντο ἐκ γιγαντιαίων κανονικῶν τετυμημένων τετραγώνων λίθων ἐκαίδεκα ποδῶν πάχους.

Τί σημαίνει τοῦτο; ἐρωτᾷ ἐκπληκτος ὁ ἀξιότιμος ἀναγνώστης, ὅστις κάλλιστα ἄλλως ἀναμνησθεῖται ὅτι τὰ στρώματα ἀριθμοῦσιν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω «πόλεις», ὅτι κατὰ συνέπειαν τὸ ἕκτον στρώμα εἶναι πολλῶ νεώτερον ἢ τὸ δεύτερον καὶ ὅτι ὁ Σλήμαν δὲν ἠδυνάθη νὰ ἐπιδείξηται ἐξ ἐκείνης τῆς «λυδίας πόλεως» αὐτοῦ εἰ μὴ κεράμια (Töpferwaare), οὐχὶ δὲ τεῖχη φρουρίου ἢ τεῖχους οἰκῶν (ἴδε «Ἴλιος» Brockhaus, Λειψία 1881). Καὶ ἡ ἐκπληξίς ἐπιτείνεται ὅταν ὁ ἀναγνώστης ἀναμνησθῆ ὅτι ἐκ τοῦ ἕκτου στρώματος τοῦ Ἰσραλὶς, ὅπερ δὲ μέχρι τοῦ δευτέρου κατεβιάσθη, οὐδὲ μόνον τι (kaum noch ein Atom) ἐπιφαίνεται. Ποῦ λοιπὸν ἐπὶ τέλους ὁ διδάκτωρ Δαίρπφελδ ἀνεῦρε τὴν Τροίαν; Παρὰ τῷ περιψύστῳ λόφῳ τῷ ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου, ὅπου κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ὑποθέσεις ἔκειτο τὸ νέον Ἴλιον. Μεθ' ὅλης τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐθαιεσίας, ἥτις διακρίνει τοὺς κυρίους Τρῶας, διακρίνουσιν αὐτόθι ἕκτον στρώμα . . . Ἡ τοιαύτη ἀναζητήσις τῆς Τροίας ἔξω τοῦ λόφου κέκταιται προϊσαγωγικὸν ἱστορικόν, ἄγον ἡμᾶς εἰς Βερολίνον. Παρὰ τισὶ κύκλοις ὁ λόφος, κατόπιν τῶν αὐτόθι ὑπ' ἐμοῦ ὑποδειχθέντων, δὲν ἠδύνατο γλέον νὰ φαίνεται ὡς ἀρτιφύης. Κατὰ ἰανουάριον ἦδη τοῦ τρέχοντος ἔτους ὁ καθηγητὴς διδάκτωρ Μπρύνκερ (τοῦ Βερολίνου), ὅστις τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλικοῦ πρωτοκοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως παρέστη μετ' ἄλλου ὑπὸ τοῦ ἐθνολογικοῦ μουσείου γνώσεων ἀποσταλέντος βοηθοῦ (Directorial-Assistent) κατὰ τὰς ἐν τῷ θέρει διεξαχθείσας ὑπὸ τοῦ κ. Δαίρπφελδ ἀνασκαφάς, ἐξέφρασεν ἐν τῇ Βερολίνεῳ Ἀνθρωπολογικῇ ἑταιρίᾳ τὰ ἑξῆς: «Ἐγνωοῦσι νὰ ἀναζητήσωσι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου καθ' ὀλοκλήριαν ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἐν θέσει ἐν ἣ ἀπαντῶσιν ἐν τῷ εἰσόδῳ θεμέλια τινα». Εἰς τὸ ἔργον λοιπὸν προσέβησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐτοιμῶν ἰδεῶν, εἰς τρόπον ὥστε καὶ τὸ ἀποτελέσμα ὑπῆρξεν ἀνάλογον αὐτῇ. Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν ὅμως τὰ κατ' αὐτὸ δέον νὰ μνημονευ-

θῆ ὅτι ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἀείποτε διὰ τοῦ ὀνόματος «φαντασιῶδες ἀποκύημα» ἀποκλιθεῖσα καὶ ἐν τῷ πίνακι Η' (Plan VIII) τοῦ συγγράμματος Τροίας (Brockhaus, Λειψία 1884) προώρως σημειωθείσα «Πόλις Τροία» (ἡ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑποτιθεμένην ἀκρόπολιν «κάτω πόλις» κληθεῖσα) ἔμεινεν ἀνεύρετος. Ἐκέκτηντο ἄρα ἀκρόπολιν ἀνευ πόλεως, τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα, πρὸς τῇ τερατώδει ὑπάρξει τῆς «ἀκροπόλεως», ἔλυσε τὸ ζήτημα καὶ ἀνεύρεσε ὀλοκλήρον τὴν μέχρι τοῦδε θεωρίαν. (Πιθανὸν βραδύτερον νὰ ἐπιληθῶ ἰδιαιτέρων τινῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν). Διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ δεκαετίαν καταπολεμηθείσης θεωρίας, ἐδικαιώσαν με ὅλως παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ χωρὶς ἅμα νὰ ἐκφράσωσι καὶ μίαν ἐτι λέξιν περὶ τούτου, ἐφόσον τοῦλάχιστον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαβεβαίωσίν μου ὅτι ἡ Τροία τῶν Σλήμαν-Δαίρπφελδ δὲν εἶναι ἡ Τροία. Ἄν ἐν γένει θεωρητῆται ἐπωφελεῖς ἢ διασάφησις ἐπιστημονικῆς πλάνης, ἐγὼ πληρέστατα δεδικαιωμένος παρίσταμαι, διότι ἀνευ διαβημάτων ἐκ μέρους μου, ἀνευ τῶν ἀπαύστων ἐπιθέσεών μου, τὰς ὁποίας ὁ τοσοῦτον στενῶς μετὰ τῆς Τροίας τῶν Σλήμαν-Δαίρπφελδ συνδεόμενος καθηγητὴς Βίρχωβ ἐτόλμησε «φροῦδους» ν' ἀποκαλέσθ. ἡ περὶ τοῦ Ἰσραλὶς πλάνη δὲν θὰ διηκρινίζετο, ἡ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι «ἀκρόπολις» θὰ ἔφερον εἰσὲτι κύρος ἀκροπόλεως τῆς Τροίας. Τί δὲ ἦδη εἶναι τὸ δεύτερον τοῦτο στρώμα, ἂν μὴ ἦναι ἡ Τροία; Ὁ στρατηγὸς Σραϊδερ ἔγραψεν (ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ, 1892): «Ἄν ἡ ἐν Ἰσραλὶς «δεύτερα πόλις» μὴ ἀποτελῆ τὴν τῆς Τροίας ἀκρόπολιν, τότε τὸ πρᾶγμα θὰ εἶχε κάλλιον, διότι δὲν θὰ ἦτο πλέον ἀκρόπολις, ἀλλ' ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Μπαίττιγκερ! Τότε δὲν ὀλίγου ἀπέτελει πλέον παράδειγμα διὰ πολλὰ πρόσωπα γνωστῆς κατηγορίας ἀρχαιολόγων, ἀλλὰ τὸ πρῶτον παράδειγμα νέας κατηγορίας, τὴν τὸ πρῶτον ἀνακαλύψαντες ἐν νεκροπόλιν, ἐν ἣ ἐκαίοντο οἱ νεκροὶ (Feuernekropole)!» Ἦδη οὐδεμία κατ' ἐμὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ βερολίνεος ὁμάς δὲν θὰ κατορθώσῃ διαρκῶς νὰ συγκαλύψῃ καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ἀλήθειαν. Ὁ γάλλος σοφός, ὅστις τῷ 1889 ποῖ ἔγραψε: Μεγάλη ἡ ἀλήθεια καὶ ὑπερισχύει Vous pouvez attendre avec confiance le verdict de l'avenir (Δύνασθε μετ' ἐμπιστοσύνης ν' ἀναμένηται τὴν ἐτυμγορίαν τοῦ μέλλοντος) ὀρθῶς καὶ ἐν τούτῳ ἐπροφήτευσε. Καὶ ἦδη προβαίω εἰς σύντομον ἐπίκρισιν τῆς τελευταίας τρωϊκῆς μεταμορφώσεως τῆς «κυρίως» ὀμυρικής Τροίας, τῆς ὑπὸ τοῦ . . . καθηγητοῦ διδάκτορος Δαίρπφελδ ἀνακαλυφθείσης. Τὰ κατὰ τὴν Τροίαν ταύτην δὲν ἔχουσι καλῶς, εἶναι δὲ καὶ ἀμφισβητήσιμα μάλιστα. Ἀλλῶς ἱστορικά τεῖχη, λείψανα τοῦ νέου Ἴλιου, ἀπὸ γαυροῦ ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ ἀποδοδειγμένα, ἠρμυγέθησαν ὡς εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἴλιον ἢ τὴν Τροίαν ἀνήκοντα. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν νεωτάτην ἀνακάλυψιν! Θεμέλια τοῦ νέου Ἴλιου ἀναγνωρίζονται ἦδη ὡς θεμέλια τῆς Τροίας . . . Ἐγὼ τε καὶ ἄλλοι ἐξ ἄψεως γινώσκωμεν πολλὰ τῶν τειχῶν τούτων. Ὁ Σλήμαν εἶχεν ἀνακαλύψῃ τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου τῷ 1886, πολλὰ δὲ πολλῶ ἐνωρί-

τερον ἐτι, ὁ δὲ Δαίρπφελδ τῷ 1881 ἐτι διέσκησεν ἐν τῶν τειχῶν, ἅτινα ἤδη θεωροῦνται ὡς παριστάντα τὴν ἀκρόπολιν τῆς πραγματικῆς ἀκροπόλεως τῆς Τροίας. Περὶ τούτων (τῶν καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις συγγράμμασι τοῦ Σλήμαν μνημονευομένων «κροσσιαίων θεμελιῶν ἐκ κανονικῶν τετραγωνικῶν τίτανολίθων») ἀναφέρεται ἐν σελ. 22 τοῦ πονήματος Troja ὅτι οἱ λίθοι τόσοι οὐκ ἔστιν ἵκανοὶ ὥστε δὲν ἠδύνατο τις νὰ μετακινήσῃ αὐτοὺς ἀλλ' ἠναγκάζετο νὰ καταθραύῃ. Τὰ τεῖχνη ταῦτα . . . ἐκτείνονται περὶ τὴν βᾶσιν τοῦ ἐκ φροκάλων λόφου (Schutthugel) Ἰσθμικῆ καὶ εἶναι ἀναμφιβόλως (ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ Index σ. 436 τοῦ πονήματος Troja σημειούμενα) οὐδὲν ἄλλο ἢ θεμελιώματα τοῦ ἱστορικοῦ ἀνδρῶν τοῦ ναοῦ (Tempelterrasse), ὅπερ ἐπέστρεψε τὸν εἰς δέκα μέτρος ὕψος ἀνυψοῦσαν λόφον Ἰσθμικῆ καὶ ἔφερε διάφορα ἰδρύματα ναῶν. ἂν δὲ τὰ θεμέλια ταῦτα συγκρατητικῶν τειχῶν (Futtermauer—Fundamente) χαρακτηρίζονται ὡς τεῖχνη τῆς ὀμηρικῆς ἀκροπόλεως, τοῦτο ἀποτελεῖ ἐρμηνείαν, οὐ πολὺ σχεδὸν ἀπέχουσαν ἐκείνης, καθ' ἣν μεταγενέστερός τις Δαίρπφελδ θὰ παρίστα τὰ θεμέλια τῶν συγκρατητικῶν τειχῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἡμετέρων ναῶν ἢ δόμων (Domterassen) τῶν ἐν Ἐρφοῦστρῃ π.χ. Κολωνῆ κλπ. ὡς τεῖχνη ἀκροπόλεως. Ἄν λοιπὸν προσεκτικώτερον πῶς εξετάσωμεν τὸ ζήτημα ἢ νῆα ἀκρόπολις διαφεύγει τῶν χειρῶν τῶν κυρίων τούτων. . . . Καὶ μέχρι τοῦδε μὲν ὑπῆρχεν ἀκρόπολις ἀνευ πόλεως, νῦν δὲ πόλις ἀνευ ἀκροπόλεως ἀναφαίνεται! Ἡ ἀπόπειρα δὲ τοῦ παραστήσαι τὴν «πόλιν» ταύτην, τούτεστι τὰ μεμονωμένα τοῦ νέου Ἰλίου θεμέλια (ἅτινα οὐδέποτε ἠδύναμιν ν' ἀναγνωρίσω ὡς οἰκίσματα, διότι ἡ πόλις Νέου Ἰλίου ἔκειτο κατὰ τὸν Στράβωνα ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ ἕψματος τούτου) ὡς τὴν ὀμηρικὴν Ἰλίον, ὡς τὴν Τροίαν, προκαλεῖ τὸ: *Cavéant consules!*

Ἡ ὑπόδοξη ἢς ἄλλως ἔτυχε ἢ «κυρίως» Τροία εἶναι — ἵνα ἐκφρασθῶμεν ἐλαφρῶς — ψυχρά. . . . Σκέφθητε εἰς ὅσον ὀλεθρίαν θέσιν περιήχθησαν οἱ σοφοὶ διὰ τοῦ κ. Δαίρπφελδ καὶ μετ' αὐτὸν διὰ τοῦ ἱατρικοῦ μυστικοσυμβούλου Βίρχωβ! Κατ' ἀρχὰς οἱ σοφοὶ ἐν γένει ἀπέροῦσαν τὴν Τροίαν τοῦ Σλήμαν. Κατόπιν ὁ . . . κ. Γουλιέλμος Δαίρπφελδ . . . κατήρτισε τὴν Τροίαν τοῦ 1882. Ὁ Βίρχωβ παρέσχε τότε τὴν ἐπιδοκίμασίαν αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη μεταμόρφωσις, ἀφοῦ ἤδη τῷ 1881 τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βίρχωβ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Σλήμαν γενομένου δωρήματος «Συλλογῆς τρωικῶν ἀρχαιοτήτων» συνεστήθη τῇ Α. Μεγ. τῷ αὐτοκράτορι Γουλιέλμῳ τῷ Α' ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν καὶ συνέπειά τῆς συστάσεως ταύτης ἐγένετο δεκτὸν τοῦτο ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος. Ἢδη τὸ Βερολίνον ἠδύνατο νὰ δεμνύνηται — ἔλεγον — ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν θησαυρῶν ἐκείνων, ὅτινες διὰ τε τοὺς γέροντας καὶ τοὺς νέους κατηγγάζοντο ὑπὸ τῆς λάμπρας τῆς ποιησεως, ἢ δὲ εὐγενῶν πόλις τοῦ Βερολίνου παρετίθει τῷ «τὴν Τροίαν ἀνακαλύψαντι» λαμπρὸν πανηγυρικὸν δειπνὸν ἐν τῷ δημόσιῳ, καταστήσεισα αὐτὸν καὶ ἐπιτίμιον πολίτην. Σύμπας ὁ κόσμος ἐξυμνεῖ τὸν Σλήμαν ὡς ἀποκαλύψαντα τὴν Τροίαν, τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐπεχούσης πλέον κύρος

γεγονότος χάρις εἰς τὴν αὐθεντείαν τοῦ Βίρχωβ. Εἰς τὰ ἄρματα μου ἢ ἀνακαλύψις αὕτη ἔφαινετο ὡς φοβερὰ ἀγνοεῖα, τί ὅμως ἠδύναμιν ἐγώ, παρὰ τὴν πολλαπλῆν συμφωνίαν ὀπουδαιῶν ἀνδρῶν, κατὰ τοῦ Βίρχωβ! Δὲν ἐλαμβάνομιν ὑπὸ ὀπουδαιῶν ἐποψίαν ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἴσταντο μακρότερον τοῦ ζητήματος, παρηγκωνισμένοι καὶ καταπεπαισμένοι ὑπὸ τῆς ὀμάδος τοῦ Βίρχωβ, ἥτις ὑπὸ σοβαρῶν ἐλαμβανέ με ἐξ ὀψιν καὶ ὅτε ἐπὶ τέλους τῷ 1889 ἦρα ἐπιτυχίαν τινὰ ἐν τῷ Παρισίανῳ Ἀνθρωπολογικῷ Συνεδρίῳ καὶ συνεπήγαγον νέαν διερεύνησιν τῆς τοποθεσίας καὶ νέας ἀνασκαφάς, τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη πάλιν ὡς παίγνιον. Ἐν ἀσυμβιδάστῳ ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Ἰσθμικ-Ἰλίου (Brockhaus, Λειψία 1890) ἀναφερόμενα γεγονότα οἱ κ.κ. Σλήμαν καὶ Δαίρπφελδ ἐδήλωσαν ὅτι ὁ μολόγησα ὅτι αἱ ὑπ' ἐμοῦ διατυπούμενα: «κατηγορίαι» εἰσὶν ὅλως ἀβάσιμοι, ὀρθῆ δὲ ἐν πᾶσιν αὐτῆς τοῖς σημείοις ἢ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων γινομένη ἔκθεσις τοῦ ζητήματος. Ἡ ἀριδύτως ἀναλήθη αὕτη δῆλωσις ἀέριστε, ἐν διακρίσει ἀπὸ τοῦ πρωτοκόλλου καὶ κατὰ συνέπειαν ἥκιστα ἐξελέγξιμος, διεδόθη μυριάκις ἐν τῷ τύπῳ καὶ διὰ τῶν βιβλιοπωλῶν (ὡς ὑπὸ τοῦ Μπροκχάουζ), μετ' ἰδιαζούσης μάλιστα σαφηνείας ἐπαναλαμβάνομένη ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκθέσει τῶν ὑπὸ τοῦ Σλήμαν γενομένων ἀνασκαφῶν (Brockhaus, Λειψία 1891). Ἄπ' ἐναντίας ἐγὼ ἤμην ἀπλῶς ἀνίσχυρος, δὲν ἠκούομιν, δὲν ἀνεγινώσκοντο τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφόμενα, ὁ δὲ καθηγητὴς διδάκτωρ Δαίρπφελδ ἠρώκετο ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρατηρήσεις μου ἐν τῇ τῷ «Ἰσθμικῷ» (Βερολίνον, 1890) καὶ ἀλλαχοῦ διὰ σημειώσεως ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκθέσει τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σλήμαν, καθ' ἣν ἀναξιοπρεπὲς ἑαυτῷ θεωρεῖ δημοσίᾳ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ τελευταῖα ἐπαίσχυντα δημοσίεμα τῷ λοχαγοῦ κ. Μπαίττιχερ. (Ἀλλὰ καὶ ἄλλως πῶς ἐπίσης δὲν ἀπῆντησεν). Ἡ ἐπιτυχία λοιπὸν ἔμεινε πάντοτε παρὰ τῇ ἀντιπάλῳ πλευρᾷ. Οὐδεὶς ἐπέσθετο ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου ὅτι ὁ Σλήμαν καὶ ὁ Δαίρπφελδ ἐξακολουθητικῶς διέδιδον ἀνακρίθειαν, ἐγὼ δὲ ἐθεωροῦμιν ὡς ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὅστις ἐπεδοκίμασα πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ με καταθάψῃ. Ὁ γερμανικὸς τύπος μοι ἔκλεισε τὰς στήλας αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ὑπῆκουεν εἰς τὰ νύματα τοῦ Βίρχωβ. (Κατωτέρω ὁ λοχαγὸς Μπαίττιχερ ἐκτίθει λεπτομερείας τοῦ τοιοῦτου ἀποκλεισμοῦ τοῦ γερμανικοῦ τύπου εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα, μετ' ὅ ἐξακολουθεῖ ὅδε:)

Ταῦτα ἀναφέρω ἵνα καταδείξω τὰς δυσχερείας, ἃς ἐν παντὶ βήματι ὀφείλω νὰ καταπολεμήσω. Οἱ σοφοὶ τοσοῦτον ἀποφασιστικῶς τὸ πλεῖστον διετέθησαν ὑπὲρ τῆς τοῦ Σλήμαν, τούτεστι τῆς τοῦ Δαίρπφελδ, Τροίας τοῦ 1882, ὥστε καὶ αὐτὴ ἢ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Σραϊδερ γενομένη ὑπόδειξις ὅτι ἀδύνατον εἶναι ἢ τοῦ Δαίρπφελδ Τροία ν' ἀποτελῇ ὄστρομα ἢ ἀκρόπολιν (H62. Ὁθωμ. Ταχυδρόμων 1892 ἀρ. 94 καὶ 1893 ἀρ. 220), εἰς οὐδὲν ὀφέλησεν, ἐμπειροπραγμῶν δὲ τίς ἐν ἐπισήμῳ εὐρισκόμενος θέσει καὶ ἐγγράφῳ μάλιστα ἐκήρυξε τάδε (H62. Nord und Süd 1893, τόμ. 66, φιλολογ. 196, σ. 67): «Πιστεύω ὅτι ἡ Τροία ἀκριδῶς διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ Σραϊδερ) γενομένης πορατηρήσεως, ἐτυ-

χε στερεῶς καὶ ἀμεταβλήτου θέσεως». Ὅπόσον ὅμως θὰ ἐξεπλάγη ὁ κύριος ὅτε πρῶταν τινά, ἀφού ὑπουργοὶ ἀπεσταλμένοι παρέστησαν εἰς τὰς ἐν Ἰσραὴλ ἀνασκαφάς, ἡ ἀμετάθετος Τροία ἐξήφανίσθη ὡς ἐν καταποντισμῷ! Καὶ μετ' αὐτῆς συνεξηφανίσθη καὶ ἡ αἴγλη, ἡ τὰς ἐν τῷ βερολινεῖ μουσείῳ «τρωϊκάς» ἀρχαιότητας περιβάλλουσα, διότι αἱ ἀρχαιότητες αὗται ἀσυνμύδιαστοι ἀποβαίνουσι πρὸς Τροίαν ἐν τῷ ἔκτῳ ἀπαντῶσαν στρώματι! Πάντες δ' οἱ σοφοί, οἱ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Βίρχωβ καὶ τοῦ Δαϊρπφελδ ὀμνύοντες, ἐξετέθησαν δεινότερα! γενικῆ τηρεῖται σιγή! Κύριος ἐξοχὸν κατέχων θέσιν καὶ λαμπρῶς ἐξοκραινόμενος πρὸς τὸ ζήτημα, μοὶ γράφει ἀπὸ 13 αὐγούστου τὰ ἑξῆς: «Ἡ τελευταία μεταμόρφωσις, καθ' ἣν ἡ λυδία πόλις τοῦ Σλήμαν ἀποβαίνει ἡδὴ Τροία, δὲν διεγείρει τὴν ἰδιαίχουσαν περιέργειάν μου. . . . Εἰς δὲ τῶν παρ' ἡμῖν διασημοτέρων ἀρχαίων καθηγητῶν πανεπιστημίου, ἀρχαιολόγος δ' ἐξ ἐπαγγέλματος, μοὶ γράφει ἀπὸ 8 αὐγούστου: «Ἡ ἐν Ἰσραὴλ Τροία ἀπώλετο διὰ τὸν κ. Σλήμαν, οὐδ' ἐπανακτιθῆσεται διὰ νέων ἀνακαλύψεων τοῦ κ. Δαϊρπφελδ. Αἱ ὑμέτεραι ἀποδείξεις ἐκ τῶν πρώτων ἐκθέσεων τοῦ Σλήμαν εἶναι λίαν ἐνδιαφερόσαι, μεγάλως δὲ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ὑμέτερας θεωρίας».

Ἐν Πότδομ τῇ 18 αὐγούστου 1893.

ERNST BÖTTICHER.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ) Γ. Κ. Λαζαρίδης.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ.

Ὁ ἐν Μιτυλήνῃ κ. Ν. Παγανᾶς, ἀναγνοὺς τὴν διὰ τῆς «Ἐβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως» δημοσιευθεῖσαν ἡμετέραν ἐπίκρισιν τοῦ ἀρτι ἐκδοθέντος πονήματός του, ὑπόπτεισε πάντως ὅτι ὁ γράψας τυγχάνει ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἐργασθείσης μουσικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐπομένως ἐκ τῶν οἰκιστῶν συμμέροισι ἐθελοκακούντων εἰς τὴν ἀνάδειξιν πάσης ἄλλης ἐργασίας. Πρὸ παντὸς λοιπὸν βεβαιωθῆτω ὁ κ. Παγανᾶς ὅτι ὁ μετ' οὐ εὐαρεστεῖται νὰ ἀνταλλάξῃ σκέψεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου μουσικοῦ ζητήματος, οὐ μόνον μέλος οἰκιστῆτος ἐπιτροπῆς οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ἀλλὰ καὶ συμμέρον ὑλικὸν οὐδὲν καὶ ὑπὸ τὴν μάλλον ἐμμεσον καὶ πλαγίαν ὑπόστασιν, συνδέει αὐτὸν μετὰ τῆς Μουσικῆς, τὴν ὁποίαν, ἐξ ἔρωτος ἱεροῦ περιέχει τὸ γ' ἐπ' αὐτῷ, βδελυττόμενος τοὺς καλλιευτὰς καὶ τιμῶν τοὺς ἐργαζομένους ὀρθοθεῶτως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸ ἀγαθὸν πρὸς αὐτήν. Οὕτω δὲ ἀπλλαγμένος πάσης προκαταλήψεως εὐαρεστηθῆτω γ' ἀναγγῶ ἀπαξ ἔτι τὴν ἡμετέραν ἐπίκρισιν ὡς καὶ τὴν παροῦσαν ἀναγκαίαν κριθεῖσαν ἀνταπάντησιν, ἵνα πεισθῆ ὅτι ἡ ὁδὸς ἡ ἀγνοία εἰς τὴν παλαιόθεσιν τῆς ἐκπεσοῦσης ἡμετέρας μουσικῆς ἴδεν εἶναι ἡ διάδοσις ἀφηρημένων ἰδεῶν, ἀλλ' ἡ προσαγωγή συγκεκριμένων πραγμάτων.

Τοῦτο εἶπομεν, τοῦτο καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνομεν, λυπούμενοι ὅτι ὁ κ. Παγανᾶς παρενοήσας ἡμᾶς ζητεῖ νὰ ὑποδείξωμεν αὐτῷ τὰ τελειότερα τῶν ὑπαρχόντων θεωρητικῶν συγγραμμάτων. Ἐὰν εἴχομεν τὰ πράγματα σαφῆ καὶ ὠρισμένα ἐπὶ ἱστορικῶν ἀληθειῶν, εὐκόλος ἦτον ἡ θεωρία, ἥτις ἐν οὐδεμίᾳ τέχνῃ ἢ ἐπιστήμῃ, ὅσον ἡμεῖς οἶδαμεν, προηγήθη τῆς πράξεως· ἀκριβῶς δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἢ μάλλον διὰ τὴν ὑπαρξιν παρ' ἡμῖν ἀμφιβόλων καὶ ἀμφισβητούμενων πραγμάτων κατέκλυθεν ἡμᾶς πληθὺς ἀκατάληπτων θεωριῶν καὶ σχολαστικῶν συζητήσεων. Παρακαλεῖται ὁ κ. Παγανᾶς νὰ λάβῃ ὑπο σημειῶσιν ἰδιαίτεραν τὰς ἐξῆς ὀλίγας γραμμάς. Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν τε καὶ παρὰ τοῖς ξένοις οἱ τὴν ἱστορίαν ὡς ἄλλην λυδίαν λίθον ἐν χερσὶ κρατοῦντες καὶ οὐδὲν ἀκρίτως καὶ ἀδαδανίστως ἀποδεχόμενοι τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν. Οὗτοι λοιπὸν ἀμφισβητοῦντες καὶ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν — τὴν ἐκκλησιαστικὴν λέγω διότι ἐν αὐτῇ ἀξιοῦμεν ὅτι διωσθῆ ἡ ἡμετέρα κληρονομία, μὴ ἔχοντες ἄλλην νὰ ἐπιδείξωμεν — οἱ μὲν ἀποφαίνονται ταύτην ὄλως ξένην, μὴ ἔχουσαν σχέσιν οὐχὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὴν βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν, οἱ δὲ μουσικῶν ἀπολέσασαν παντάπασι τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ τὴν ὕψιν, ἔνεκα πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τοῦ γραφικοῦ συστήματος ὅπερ, λέγουσι, παρεμίνευσεν ἡ ἀγνοία καὶ ἡ αὐτάρεσις γνώμης τῶν κατὰ καιροὺς μουσικοδιδασκάλων. Τί πρὸς ταῦτα ἀπαντᾷ ὁ κ. Παγανᾶς ὡς γνώστης οὐχὶ τῆς θεωρίας, διότι οὐδαμῶς χωροῦσιν ἐνταῦθα αἱ κλίμακες καὶ τὰ ἔκταμόρα ἢ τριταμόρα τῶν τόνων, ἀλλὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος αἰτίας τῆς τέχνης; Ὅταν λοιπὸν ἡ βῆσις οἰκοδομημάτων τις ἀελεύεται, στήριζεται καὶ ἀνίσταται τὸ οἰκοδόμημα διὰ τῶν περὶ ἀρχιτεκτονικῆς θεωριῶν ἀνυπόθετα καιρῶς ὅτι καὶ τοὶ πολλοὶ καὶ θερμοὶ οἱ διασῶται τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ἡ τεχνικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος ἐξακολουθεῖ τιθεμένη ἐν δευτέρῳ μοίρῃ, ὁ δὲ κ. Παγανᾶς ἐκ περισσοῦ καὶ κατεπρόνευται πᾶσαν ἐρευναν ἐν παπύροις καὶ μεμβράναις, ὑποτιθεῖς ὅτι ἡ παρ' αὐτοῦ βεβαίως τῶν 7^{ῶν} ἡχητικῶν μορίων καὶ ἡ ἐπ' ἀνθρώποις ἐσφαλμένων ἰδῆν μουσικῶν ὀρισμῶν εἰσι τὰ μόνα ζητούμενα διὰ τὴν ἀναδίωξιν τῆς ἡμετέρας μουσικῆς· ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὁ κ. Παγανᾶς εἰς ἀπόκρουσιν πάσης ἐνστάσεως κατὰ τῆς γνησιότητος καὶ ταυτοτήτος τῆς μουσικῆς ἡμῶν ἔχει τὸ σύνθετον πρόχειρον ἐπιχείρημα τὴν συνεχῆ παράδοσιν. Κατὰ πόσον τὸ ἐπιχείρημα εἶνε ἀσφαλές ἐκαστὸς ἐνοεῖ· ἔτι δὲ μάλλον ὅστις πολλὰ τῶν διὰ παραδόσεως περιωθέντων ἡμῖν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν συνεπὸς ν' ἀκούσῃ εἰς διαφόρους πόλεις· διὰ τοῦτο προσηγορευθεὶς τις γάλλος συγγραφεὺς πραγματευόμενος περὶ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀπεφάνετο σοφῶς ὅτι οὐδὲν ἐν τῇ μουσικῇ κινδυνώδεστερον τῆς παραδόσεως, ἥτις παραμορφοὶ καὶ καταστρέφει πλεόν παντὸς ἄλλου ἐκεῖνο, οὐ τὴν τήρησιν ἀξιοί. Τὰ ἀνωτέρω γραφέντα καὶ συζητηθέντα εἰς τὴν ἰδιαίτερον προσοχὴν καὶ σημειῶσιν τοῦ κ. Παγανᾶ εἰσι πορίσματα τῶν διατυπωθειῶν πολλάκις σκέψεων ὑπὸ

τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὸ τῆς μουσικῆς ζήτημα καὶ ἀξιούντων νὰ διαφωτισθῶσι καὶ πεισθῶσιν ὑπὸ τῶν ὀπωροῦντες δὲ περιττῶν ἀσχολουμένων εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Θεωροῦντες δὲ περιττὸν νὰ ἐνδιατριψόμεν πλείοτερον εἰς τὸ θέμα τοῦτο πεποιθήμεν ὅτι ἐγεγόμεθα καταληπτοὶ καθολοκληρίαν τῷ κ. Παγανῶ, παρακαλουμένῳ, ὁσάκις εὐάρεστέϊται, ν' ἀπαντᾷ πάντοτε εἰς τὰ κύρια καὶ οὐσιώδη σημεῖα, οὐχὶ δ' ὡς ἐπραξεν ἄρτι καταδαπανηθεῖς τὸ πάντων ἐπουσιωδέστατον ἐν τῇ προλαβούσῃ ἡμῶν πραγματεία, εἰς ἐπανάληψιν δηλονότι τῆς περὶ τόνων καὶ τμημάτων θεωρίας του, ἢν, προκειμένου περὶ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐτάξαμεν ἐν τῇ σειρά τῶν τελευταίων ζητημάτων περὶ ὧν οὐδεὶς τό γε νῦν λόγος.

B.

Η ΑΥΤΟΛΑΛΟΣ ΛΥΡΑ.*

Καὶ οἶσινε ὑπὸ ἀχαριζίου παλμοῦ δονηθῆν τὸ χροσόχορδον ὄργανον ἐξέβαλε πρῶτον μακρὸν ἡδύπνοον στόνον ἐν εἰδει προκνακρούσματος· εἶτα δ' ἤρξατο αὐτομάτως ψᾶλλον:

Χεῖρ ἦτις μ' ἔψαυες ἐν εὐφροσύνῃ,
ἦτις μ' ἐθώπευες μετὰ στοργῆς!
ἐπικατάρατος εἶθε νὰ γείνη
ὅστις σ' ἠφάνισεν ἀπὸ τῆς γῆς!

Χεῖρ ἦτις μ' ἔκρουες! ποῦ εἶσαι πλέον,
οὐ τῶν εὐλάλων μου χορδῶν ψυχῆ;
τώρα ὁ στόνος μου παλμῶδης κλαίω
θρηνον αἰώνιον θά ἀντηχῆ. . . .

Ἀπὸ γῆν εὐκαρπον τῆς Ἰταλίας
ὅπου χλοάζουσαι γελοῦν ἀκταί,
ὑπὸ τὴν ἐκλαμψὶν φαιδρᾶς εὐδίας,
εἰς ναῦν Κορίνθιον ἐμβᾶς ποτέ.

Ὅπου Περίανδρος κλεινῶς ἀνάσσει
ὁ ψάλτης ἤρχετο πλήρης χαρᾶς . . .
δὲν τὸν ἐξόντωσαν ἐν τῇ θαλάσσῃ
λυσσῶντα κύματα, λυσσῶν βορρᾶς.

Ἀλλὰ οἱ ναῦται του ληστοβοιοῦντες
ὄσοι τὰ πλοῦτῃ του μὲ βλοσυρὰ
ὄμματα βλέποντες κ' ἐπιθυμοῦντες,
τὸν κατεπόντισαν εἰς τὰ νερά! . . .

Σύννοος ἐτόνισεν αὐτὸς ἀκόμῃ
εὐχὴν, ὡς κύκειον, πρὸς τὸν Θεόν,
κ' ἢ βοστρυχώδης του ὠραία κόμην
ἐκυματίζετο ὑπὸ πνοῶν.

Ὅσαι ἠδπάζοντο αὐτὸν κ' ἐπέτων
ὡς, μὲ τὸν στόνον τῶν τὸν ἐλαφρὸν
ἐκείνον, ἦλιον, ν' ἀπεχαιρέτων
νὰ δύσῃ μέλλοντα εἰς τὸ νερόν.

Καὶ τὴν ἐσχάτην του ἀκτίνα ρίπτων
κ' εἰς στίθος σφίγγων με ἐτι θερμόν,
καὶ πρὸς τὰ κύματα τὰ φῶδῃ κύπτων
τοιαῦτα μ' ἔλεξε μετὰ παλμῶν:

*) Ἰδε ἀριθ. 45, σελ. 887—889.

«Ἄγία λύρα μου! σὺ σύντροφός μου
ἦσο πιστότατος καὶ ἀληθής,
καὶ πάλιν σύντροφος, ἀπὸ τοῦ κόσμου
μαζὶ μου ψάλλουσα, φεῦ! θά χαθῆς.

Λύρα, τὸ κράτιστον δῶρον τῆς Μοίρας,
θεῶν τεχνουργημα, ψάλτις θεῶν,
λύρα, δὲν σ' ἤησα εἰς φαύλων χεῖρας
νὰ σὲ μίανωσιν ἀπὸ ἰόν,

Ἴὸν ὑπαινόντα πλουτῶν κλοπίμων
ὅσα αἱ χεῖρές των αἱ ἀσεβεῖς
ἐντὸς σφωρεύουσαι τρωγλῶν ἐρήμων
κρατοῦσι θύματα φθορᾶς βωδῆς.

Κάλλιον, λύρα μου, κυμάτων θρηῖνος,
κάλλιον ἄσπλαγχοι κλυδωνισμοί,
κάλλιον σύντροφις ἐπὶ ρηγμῖνος
παρὰ ἢ βέβηλος ἰοῦ ὄσμη! . . .

Καὶ ἂν, ὦ λύρα μου, κυμάτων σάλος
σ' ἐπικυλίσωσιν ἐπὶ αὐτῆς
ὅπου πυκνάζουσα ἢ χλόη θάλλει,
καὶ ἂν σὲ θάψωσιν ἐντὸς αὐτῆς,

Ὅ τ' ἐκ τῆς κοίτης σου τῆς ἀθορύβου
σ' ἄρη θαυμάζουσα χεῖρ ἐν σιγῇ,
καὶ ἀπαστρέπτουσα τοῦ θεοῦ Φοίβου
πέση ἐπάνω σου μαρμαρυγῇ,

Ἔ! . . τότε λάλησον, λάλησον ἐτι
τὴν κακουργίαν τῶν τὴν βδελυκτῆν,
καὶ τὰ ἐρχόμενα ἄς μάθουν ἐτι
φεῦ! τοῦ Ἀρίονος τὴν τελευταίαν . . . ».

Στιγμὴν ἐσίγησε μὲ λάμπον βλέμμα . . .
εἶτα ἐπιθῆκεν εἰς τὰ νερά
καὶ τὸ τῆς κόμης του δάφνηνον στέμμα
αἰφνης πετάσασα μ' ἄβρα πτερά,

Ἄλκυων πόντιος ταχὺ ἄρπάζει,
γοργῆ ὡς ἄνεμος τὸ πᾶν δονῶν,
διὰ τοῦ γάμφους τῆς ταναβιδάζει
κ' εἰς νέφη χάνεται τῶν οὐρανῶν . . .

Ἄπαξ ἐπάφλασεν ἐτι τὸ κύμα
καὶ τὸν ἐνέκλεισε ῥέγγον βαθύ!
φεῦ, ἀπὸ τᾶπειρον ἐκείνο μνήμα,
θεοί! οὐδέποτε θ' ἀναστῆθῆ; . . .

Ναί! . . καὶ ἡ λύρα του χίρα θά μένη
αἱ αὔραι στένουσαι θά τὴν φιλοῦν,
κ' οἱ φλοῖσδοι τρέμοντες καὶ τεθλιμμένοι
παρὰ τὴν πάραλον θ' ἀντιλαλοῦν:

«Χεῖρ τοῦ Ἀρίονος ἀδαμαντίνην,
τὴν λύραν ψαύουσα μετὰ στοργῆς! . . .
ἐπικατάρατος εἶθε νὰ γείνη
ὅστις σ' ἠφάνισεν ἀπὸ τῆς γῆς! . . . ».

Κι' ὁμοῦ ὁ στόνος μου παλμῶδης κλαίω
θρηνον αἰώνιον θά ἀντηχῆ:
«χεῖρ τοῦ Ἀρίονος! ποῦ εἶσαι πλέον,
οὐ τῶν εὐλάλων μου χορδῶν ψυχῆ; . . . ».

Ὅτε δ' ἡ ἐσχάτη τοῦ αὐτολάλου ὄργανου περιπαθῆς ἡχώ ἐσβέσθη, ἡδεῖα ὡς ὁ ἐκπνεῶν μὲρυμος τῶν ἀργυρῶν τῆς Κασταλίας ρεῖθρων, τότε οἱ γλυκύστονοι τοῦ πελάγους φλοῖσθοι, ἡρέμα ἐπὶ τῶν βρυσσοτε-

φῶν βράχων τοῦ Ἀκρίτα προσπίπτοντες, ἀπήχουν αὐτὴν θρηνώδως καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ χοροῦ, οὗ τὰ πορφυρεὰ χεῖλη κοινὸν θλιβερῶς ἐκπλήξσεως ἐπιφώνη-μα ἐξέφυγεν, ἐφαίνετο συγκεχυμένως πως λαλῶν τὴν λέξιν: «ἐπικατάρτος . . .» καὶ εἶτα: «Ἀρίων . . . Ἀρίων . . .» τίς οἶδε τί προσεπάθει ν' ἀρθρώσῃ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ παρθένου χοροῦ παλιρροῦν ἐπὶ τῶν παρὰ-λων πετρῶν τὸ κύμα! ἀλλ' ὁ βαρυπνέων ἀπὸ διέκο-πτε τὴν λαλίαν αὐτοῦ, ὡσεὶ προσπαθῶν ἵνα ἐπιβῆλῃ αὐτῷ ὅπως ἐχεμύθως τηρήσῃ τὸ μυστικόν, ὅπερ ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ συνεκράτει . . . Τίς ἡ σκιώδης ἐκείνη πτερυγοφόρος μορφή, ἥτις γοργῶς αἴφνης ἀπὸ τῆς πόρρω τοῦ ὀμίλου πετρώδους ἄκρας, ἀφ' ἧς σιγη-λὴ πρότερον ἤκουστο, ἀνίπταται αἴφνης ἑλαφρὰ καὶ ἀεροδίνητος; Εἶναι ἡ Ἥχώ, ἡ ἐρημολόχος Ἥχώ ἀπὸ τοῦ βήθους τοῦ δαρυφύλλου ἄλλους ἔνθα νυκτός καὶ ἡμέρας κρύπτεται, ὑπὸ τῆς μάγου ἀρμονίας τῶν αὐ-τολάλων χορδῶν προσελευθεῖσα, ἔσπευσεν ἤδη εἰς τὴν ἀκτὴν τανύουσα δ' αἴφνης τὰς ἀερώδεις, ἀλλὰ πτηνοῦ παντός ταχυτέρως πτέρυγας αὐτῆς, ἀ-πέρχεται μακρὰν πρὸς Ἄρκτον, πρὸς τὸ καλλιθέμε-θον ἄστου τῆς Κορίνθου, ὅπως, προσπελάσασα τὸν χρυ-σοῦν θρόνον τοῦ σοφοῦ Περιάνδρου, ἀπηχῆσῃ πιστῶς εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ τοὺς φθόγγους τοῦ παραδόξου ὄργανου, τὴν τύχην τὴν πικρὰν καὶ ἀπροσδόκητον τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ αἰδοῦ.

— Οἶμοι! κρῆζουσιν ὁμοῦ Ζέφυροι, Νύμφαι καὶ Τρίτωνες. εἶναι λοιπὸν αὕτη ἡ λύρα τοῦ Ἀρίωνος, τοῦ κλεινοῦ, ἀλλ' ἀτυχοῦς αἰοῖδου Ἀρίωνος, ὅστις πολ-λάκις τὰς ἀκτὰς ἡμῶν παραπλεύσας λιγεῖς ὕμνους ἡμῖν ἐτόνιζε; πῶς λοιπὸν ἐν τῷ πόντῳ ἀπολεσθέντα ἡμεῖς αἱ πανδαεῖς ἄλλως τοῦ πόντου θεοστέτες οὔτε εἶδομεν οὔτ' ἐνοήσαμεν; ἐπὶ σκοπῷ ἄρα ἀφῆκαν τὸν προσφιλῆ ὕμνωδὸν ν' ἀπολεσθῆ κρύφα ἡμῶν οἱ θεοί; . . . τίς ἤδη θὰ μέληται τὰ κάλλη ἡμῶν ἐφεξῆς οὕτως ἡδέως; οἶμοι, οἶμοι! . . .

Τότε ἡ πρώτη τῶν Νυμφῶν, ἡ εὐπρόσωπος Κυμα-τολήγη, περιπαθῶν ἐν ταῖς ἀγκύλαις φέρουσα τὸ θεῖον ὄργανον, ὅπερ πρώτη αὕτη ἀνεύρειν, εἶπε τοιαύδε μετὰ θρηνώδους, ἀλλὰ γλυκεῖας φωνῆς:

— ὦ θεοί, μεγάλοι θεοί! τὸ χεῖλος μου τρέμει καὶ ἡ χεὶρ ἡ τὸ ὄργανόν τοῦτο ὄργανον κρατοῦσα πα-ραλύεται. . . οὕτω λοιπὸν πικρὸν τέρας προωρίζετε εἰς τὸν βίον ἐκείνου, ὅστις ὄλον αὐτὸν ἀφιέρωσεν ὑ-μῖν καταστήσας διαρκῆ πρὸς ὑμᾶς ὕμνον; . . . πρὸς τί λοιπὸν ὅτε ὁ τάλας ἐνθους γονυκλινῆς πρὸ τῶν χρυσελεφαντίνων ἀγαλμάτων ὑμῶν διὰ πτερόσεσης χειρὸς μεθυστικῆς ἀρμονίας ἐπὶ τῶν ἱερῶν τούτων χορδῶν ἐγέννα, καὶ μεθυσκόμενος, ἐξιστάμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ ὧδῃ, αὐτὰ τὰ χρυσελεφάντινα ὑμῶν ἀγάλματα προσέβλεπεν εὐμενῶς, προσμειδιώντα αὐτῷ, ὦ! πρὸς τί ἐν τῇ εὐδαίμονι ἀλλὰ πλάνῳ ἐκείνῃ στιγμῇ δὲν κατερρίπτετε ἀκαριαίως, ἀπροσδοκῆτως τὸν μαμα-ρόγλυπον τοῦ ναοῦ θύλον ἐπὶ τῆς ταλαίνης κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς καλλιστεφοῦς κεφαλῆς, ἧς τὰς δάφνας ὑ-μεῖς αὐτοὶ τέως ζειδῶρφ πνοῇ ἐρριπίζετε; ἐν τῇ ἀρρή-

τῷ ἐκείνῃ μέθῃ, ἐν τῇ ἀγίχῃ ἐκστάσει ὅτε ἔμπνευσίς καὶ προσευχὴ δι' ἰδίων ἐκάστη, ἀλλὰ καὶ ἠδελφωμένων ἀλλήλαις θαυμασίων ἀρμονιών, ἐκ τοῦ χεῖλους αὐτοῦ ἐκπηδῶσαι ἀγναὶ ὡς ἀκτινες φωτός, αὐτὸ τὸ χεῖλος αὐτοῦ πρῶτον ἐφίλουν καὶ αὐτὸν πρῶτον ἐβαυκάλι-ζον, γλυκὺς θὰ ἐπήρχετο αὐτῷ ὁ μοιραῖος καὶ ἀπρο-σδόκητος θάνατος. ἐν ᾧ δὲ ὁ βραχίων αὐτοῦ ἐν ἀσυ-ναισθῆτῳ ἀγωνία κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς αἰφνιδίας ἐκθεμελιώσεως ἐκτεινόμενος, θὰ περιέπτυσσε μετ' αὐ-τοῦ κατασυντριβομένην λίαν ἰτῶν ἀγλαοσώμων Κα-ρυατῶν, αἵτινες τῷ ὑμετέρῳ προστάγματι τὸν καλ-λιμάκμαρον αὐτῶν φόρον ἐπ' αὐτοῦ κατεκρήμνισαν, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἠδονικῶς ἀριπταμένη θὰ ἐτρέψα ἔτι ἐν τῇ αὐτῇ ἀγίχῃ ἐκστάσει, ἐν τῇ αὐτῇ ὑψηλῇ καὶ ἀκατανοήτῳ χαρμονῇ. . . ὦ θεοὶ μεγάλοι καὶ δι-κααιοὶ! σύγγνωτε ἂν παράπονον καθ' ὑμῶν ἐκφέρω. ἀλλ' ἡ καρδία μου θλιβέται! φεῦ! ἤδη ἄδικον εὐρῶν τάφον τὰ πολύρροθα κύματα τῆς Ἰταλικῆς θαλάσσης, σαλῶσεται ἀγρίως ἐν τῇ ἀπειροθαθεῖ πυθμῆνι αὐ-τῶν, στυγεροὶ δὲ ἄνδρες ἐπιχαίροντες τῇ ἑαυτῶν κα-κουργίᾳ, ἀπονεῖ τὰ ἀδέσποτα ἐκείνου πλοῦτη νέμον-ται! . . . Ἀδελφοί! κλαύσωμεν τὸν Ἀρίοιο!

Ὁ χαρίεις χορὸς κύκλω ἐπὶ τῆς ἀκτῆς περὶ τὴν προεξήρχουσαν Κυματολήγην καθίσας, ἤρξατο θρηνῶν μετ' ἐκείνης καὶ τῶν μὲν καλλιβλεφάρων ποντικῶν κορῶν τὰ ἀργυρᾶ δάκρυα δίκην στιλπνῶν λίθων ταχὺ ἐν τῷ βῆθει τῆς θαλάσσης κυλιόμενα, ροδύλευκα κογ-χύλια ἀπλήστως καταπιόντα, ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῶν ἀπεθησαύριζον ταῦτα, ἀγὰ μάρμαρα οἱ δὲ Ζέφυροι διὰ τῆς ἄκρας τῶν ἀεροειδῶν περὶ γων τὰ ἑαυτῶν ἀπομάσσοντες ἀτμημελῶς ἐπέρρανον αὐτὰ ἐν εἶδει λαμπερῶν ψεκῶν δρόσου ἐπὶ τὰ ἀκταῖα ἄνθεμα. οἱ δὲ Τρίτωνες συνάγοντες τὰ ἴδια δάκρυα ἐντὸς γλα-φυρῶν κοραλλίνων δακρυδόχων ληκῶν, ἔσπενδον αὐτὰ εὐλαβῶς ἐν τῷ πόντῳ, οὗ ἡ εὐρεία ἐκτασίς ἐκρά-τει ἐν τῷ ἀνεξερευνητῷ βῆθει αὐτῆς τὸν δύμοιρον τῆς αὐτολάλου λύρας κτήτορα. Χιονόπτερος ἀλκυὼν ἐγγὺς ἐπὶ βράχου καθεσθεῖσα, ἦνωσε πρὸς τὰ τοῦ χο-ροῦ ἐλεγεῖα τὰ ἑαυτῆς μελάγχολα ἄσματα ὅτε δ' ἡ μελανόπεπλος Νύξ ἐπιστάσα τέλος ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ κατεῖδε τὴν ἐξόχως ὠραίαν ἀλλὰ θρηνώδη σκηνήν, εἰς οἶκον κινήθεισα, ἐστάλαξε καὶ αὕτη ἐπὶ τοῦ αἰ-θέρος μυρία ἐπὶ μυρίων ἀστρώδη δάκρυα. Ἄλλ' ὅτε καὶ πάλιν τὸ φωτόχρυσον ἄσμα τοῦ Φοῖβου, ὅπερ γορ-γῶς τὸ ἄπειρον διανύει, ὑπερηφάνως ἐπὶ τῶν αἰθέρων προὔβαλε, μία δὲ αὐτοῦ σπινθηροβόλος ἀκτίς ἀπάντα τὰ χύδην ἐσπαρμένα δάκρυα τῆς Νυκτός ἀπαλείψασα, καὶ ἐκτοξευθεῖσα ἐπὶ τῶν σκοτίων ὀμμάτων αὐτῆς τὰ μήπω ἀνεχόμενα τὸ φῶς, ἠνάγκασεν αὐτήν, καμ-μύουσα καὶ διὰ τῆς ἄκρας τοῦ πέπλου τὴν ὄψιν κρύ-πτουσα δρομαίως ν' ἀπέλθῃ, ἡ κρινοστεφῆς Ἥως ἀπὸ τῶν ἐφ' ὧν ἐπηρείδετο χρυσοῦν νεφῶν, ἐπὶ τὴν κλαίου-σαν ὀμηγύριν προκύπτουσα καὶ συμπαθῶς θεωμένη, ἔρρανεν ἐπὶ τὰς ὠραίας ἐκείνας κεφαλὰς ἀπειδῶς τὰ ρόδα τοῦ πέπλου αὐτῆς. Ἄλλ' αἱ νύμφαι, μακρὰν τοῦ νὰ στέψωσιν ὡς συνήθως δι' αὐτῶν τὸ μέτωπον καὶ

τὴν κόμην, ἐπέριψαν αὐτὰ μελαγχόλως ἐν τῇ θαλάσῃ, ψελλίζουσαι τὸ προσφιλὲς ὄνομα τοῦ Ἀρίονος, ὡσεὶ δι' αὐτῶν ἐστεφάνουν τὸ ἀπέραντον μνήμα του· ὠραῖον δὲ προῦκυψε θέαμα... τίς εἶδε θαλερὸν καὶ εὐχρουν ροδῶνα αἴφνης σποράκην ἐπὶ τῶν γλαυκῶν κυμάτων ἀνθήσαντα.

Τότε μία τῶν Ὠκεανίδων, ἡ γλαυκῶπις Κυμοθόη, διὰ τοῦ ροδοθαφοῦ πέπλου ἔσχατον δάκρυ ἀπομάσσουσα, τοιαύδε ἐλεξεν:

— Ἀδελφοί! ἰδέα παρήγορος ὡς ἀκτίς φάου ἀίφνης ἐν μετοπωρινῇ ἀνατέλλουσα φωτίζει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ πνεῦμά μου· ἄγωμεν ἐκεῖ, πόρρω τῆς τὴν εὐρείαν ταύτην ἔκτασιν περατούσης γραμμῆς τοῦ ὀρίζοντος πρὸς τὸν ἐπὶ γιγαντώδους βραχοδμήτου θρόνου ἐπικαθήμενον λεύκοφρον ἄνακτα Ποσειδῶνα, μετὰ δέους δὲ προσπίπτουσαι αὐτῷ καὶ ἀσπαζόμεναι τὴν ἄκραν τῆς ἀδαμαντίνης αὐτοῦ τριαίνης, ἐκ τοῦ οἴκτου δὲ ἱμῶν θάρρος ἀντλοῦσαι, ἰκετεύσωμεν, ἐξορκίσωμεν αὐτὸν ὅπως ἐκ τοῦ βέθους τῆς πολυφλοίσβου θαλάσσης ζῶντα ἀναστήσῃ τὸν τάλανα αἰοιδόν, ὅστις οὕτω λιγέως ἡμᾶς ἐξῆμνει... εἶναι θεός, καὶ θεὸς ἀναξ, πανίσχυρος· μὴ δὲν δύναται νὰ πρᾶξῃ τοῦτο;

— Οὐχί! ὑπέλαβεν ἑτέρα τις, ἡ μαργαροδάκρυς Γαλάτεια· ἡ ὄργη αὐτοῦ εἶναι φοβερά καὶ πείσμων ἔτι· τίς οἶδε μὴ αἴφνης χολούμενος, ὡς θράσος τὸ θάρρος ἡμῶν ὑπολαμβάνων, αἰτουσῶν ἐκείνον οὐ τὸν θάνατον ὀργῆς ἐνεκεν ἴσως ἐπέτρεψε, τίς οἶδε, λέγω, μὴ τὰς χιονώδεις ὀφρύας συσπῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων ἀστραπᾶς λαίλαπος ἐξάκοντιζων, λάβρους δὲ πνοὰς ἐπιγέων καὶ διὰ τοῦ πανσθενοῦς αὐτοῦ τριβελοῦς σκήπτρου πατάσων δὲν θὰ κατεκλυδωνίζεν αἴφνης τὸν εὐρὸν ὠκεανόν, τὰ δὲ μέχρι τοῦ αἰθέρος ἀγρίως ἐξεγειρόμενα τότε καὶ τὰ νέφη φιλοῦντα κύματα, οὕτε τῆς ἀδελφῆς Κυματολήγης τὸ μειδίημα, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κοσμοκράτορος Διὸς ἡ βροντῆχος ἐπιταγὴ θὰ ἐξήρκει ἢ ἐξηρωμῶσῃ; ἀπεθυνώμεθα κἀλλίον, ἀδελφοί, πρὸς τὴν εὐπειλον σύνθρονον αὐτοῦ Ἀμιτριτῆν· αὕτη, τρυφερά ὡς γυνή, ἰσχυρὰ δὲ παρ' αὐτῷ ὡς σίζυγος, δὲν θ' ἀπέστεργε βεβαίως πρὸς ἡμᾶς τὰς συγγενεὶς αὐτῆ παρθένους ἀφ' ὧν ἐκείνος ἀρελῶν αὐτὴν ἔστειφεν εὐτυχῆ τοῦ πόντου ἀνασχῶν, ἵνα καταπέσῃ αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

— Ἄλλ' ἂν οὗτος, εἶπε τότε αὐτῇ ἡ προεξάρχουσα τῆς ὀμηγύρεως ἀγλακόμορος Κυματολήγη, ἂν οὗτος, ἰσχυρὸς καὶ οὐλύχολος, ἅμα δὲ καὶ πείσμων ἐν τῇ φοβερᾷ αὐτοῦ ὀργῇ, ὡς πᾶν ὄρθως πρὸ μικροῦ ἐλεξας, αὐτοῦ τοῦ Διὸς θὰ ἐτόλμα νὰ ἀψηφῆται τὸ βρούφωνον πρόστιγμα, πῶς, ἀδελφῆ, θὰ ἐπήκουε, πῶς θὰ ἐταπεινῶν τὴν ἀδύναστον ὀφρὸν προσκλίνων πρὸς τὴν ἀσθενῆ φωνὴν τῆς τρυφερᾶς αὐτοῦ σύνθρονου ἐκλιπαρούσης αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν;...

— Πρὸς τοὺς ἄλλοις ὑπέλαβεν ἡ ἀρρόπλαστος Λαομέδεια, ἡ βασιλὶς τοῦ ὠκεανοῦ ἐμφορεῖται οὐχί φιλιῶν αἰσθημάτων πρὸς τὴν ἀρχηγὸν τῆς ὀμηγύρεως ἡμῶν Κυματολήγην, ἥς τὸ κᾶλλος φθονεῖ· εἶδον αὐτὴν, ὅτε πρὸ δύο αὐγῶν ἡλίου τὴν χρυσοῦν μαργαρο-

στεφῆ αὐτῆς κόγχην ἠρέμα ἐπὶ τῶν γλαυκῶν ὑδάτων ἐπικυλιόντες ἐκόμισαν αὐτὴν, παιδιᾶς καὶ τέρψεως χάριν, παρ' ἡμῖν οἱ ἀδελφοὶ Τρίτωνες· ὑπόδρα τὴν Κυματολήγην θεωροῦσα, κρυφίως φράσεις φθονεροῦ παραπόνου ἄς τυχαίως ἤκουσα διὰ τῶν ροδίνων χειλέων, ὠχρῶντων πως ἐκ τῆς ἐνδυμύχου ταραχῆς ἐψιθύριζε.

Τότε ἡ θειομειδῆς Κυματολήγη, ἥτις τοῦτο πρὸ πολλοῦ αἰσθημένη, οὐχ ἤττον ἐκ μετριοφροσύνης ἀπεισιώπα πρὸς τὰς ἀφρογενεὶς αὐτῆς ἀδελφάς, εἶπεν αὐταῖς:

— Ἴδου τί πρακτέον· πᾶσαν παράκλησιν ἡμῶν δέον ν' ἀπευθύνωμεν οὐχὶ τῷ θευλλοχαρεὶ ἄνακτι Ποσειδῶνι ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ πατρὶ ὑπερτάτῳ δεσπότη αἰθέρος καὶ γῆς, ἀέρων καὶ πόντου Διὶ· σοί, χιονόσφυρος Θέτι, ἥτις πολλὰς κατὰ τοὺς πολυταράχους ἐκείνους χρόνους καθ' οὓς οἱ χαλκοκνήμιδες ἥρωες Ἀχαιοὶ περὶ τὸ Ἴλιον ἀμφεμάχοντο, τὰς ὑπερψήλους τῶν αἰθέρων κρηπίδας ὑπερβάσα, ἀνήλαθες εἰς τὸ πᾶγγρυσον δῶμα τοῦ κοσμοκράτορος, σοὶ ἤδη ἀπόκειται ἡ τοῦ ἔργου τούτου ἐκπλήρωσις· σὺ ἀνερχομένη ἤδη καὶ πάλιν πρὸς αὐτόν, δύνασαι, ὡς εὐνοουμένη ὑπ' αὐτοῦ ἄλλως, ἵνα, δεξιῶς τὸν οἶκτον αὐτοῦ θίγουσα, ἐπιτύχῃς τοῦ παθουμένου.

Ἡ ἀργυρόπους Θέτις ἐστέναξεν ἀκούσασα τὸ πολυθρόλητον ὄνομα τοῦ Ἰλίου, ὅπερ, ὡς φλογερός πυρρός ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῆς αἰφνιδίως ἀνατείλας, ἀνείλιξε πρὸ αὐτῆς κόσμον ὅλον θλιβερῶν ἀναμνήσεων... τάλανα ἀθάνατος μήτηρ θνητοῦ υἱοῦ!...

— Ναι! ἀνέκραξε· θὰ ἀναβῶ παρὰ τῷ Διὶ, θὰ καθικετεύσω αὐτὸν τῶν θεῶν αὐτοῦ γονάτων ἀπτεμένη· ἀλλ' ἂν καὶ οὗτος, ἀκαμπτος μένων, μὴ παραδέξεται ὅπως ἐκ τοῦ κόλπου τῶν κυμάτων, ἐκ τῆς οὐχὶ γαληνίου ἀλλὰ θορυβώδους ἀπεράντου νεκρικῆς οὐκίας αὐτοῦ ἀναστήσῃ ἡμῖν σῶον καὶ σφριγῶντα ὡς πρότερον τὸν πολυθρήνητον αἰοιδόν, ὦ! τότε, — καὶ τὸ ὄμμα αὐτῆς ἀγρίως πως ἐν τῇ ἦν ἐξέπραξε θλίψει ἀπίστραψε, — τιμωρησάτω καὶ τοὺς ἀσεβεῖς αὐτουργούς τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος, ὅπερ ἀπέκριψε μέγ ἐν τῷ ζοφῶδει στήθει αὐτοῦ ὁ βαθυρρεῖτης ὠκεανός, αὐτόλαλοι ὅμως ὀργάνου χορδαὶ ἀπροσδοκῆτως πᾶν ἡμῖν ἀπεκάλυψαν!

Ἐπιπεσάτω λοιπὸν ἐπ' αὐτοὺς ἀνηλεῆς καὶ πυρπόλος ὁ χρυσοπόρφυρος αὐτοῦ κεραυνός! δῶτωσαν οἱ ἀπηνεὶς δρόσται παραδειγματικὴν δίκην τῆς κακίας αὐτῶν!... μόνον ἔρα τὸ ἐμὸν πολυστένακτον τέκνον ἔδει πάντως ἵνα δῶ σκληρὰν δίκην τοῦ φόνου τοῦ θρασέος Ἴκτορος, ἀνδρὸς ἐναντίου, ὃν οὐχὶ ἐν ἀνδρῶ ἐπιβουλή, ἀλλ' ἐν τῇ κρατερᾷ ἀκμῇ τοῦ πολέμου, μαχητῆς μαχητὴν ἐφόνευσε;...

ΚΟΡΝΗΛΙΑ Α. ΠΡΕΒΕΖΙΩΤΟΥ.

(Ἀκλουθεῖ)

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ.*

ΙΕ'

Μοιραῖος ἀποχωρισμός.

Τρεῖς παρήλθον ἔκτοτε μῆνες, οἵτινες εἰς τοὺς μεμνηστευμένους ἐφάνησαν ὡς τρεῖς ἡμέραι. Οὕτω ταχέως παρέρχεται ὁ χρόνος παρὰ τοῖς ἐν εὐτυχίᾳ ζῶσι.

Καὶ ὑπάρχει χρόνος θελιθυμότερος δι' ἕκαστον θνητὸν παρὰ τὸν χρόνον τῆς μνηστείας! καὶ μάλιστα ὅταν ὁ μεμνηστευμένος ᾖ φοιτητής. ὦ! ναί, ὁ χρόνος οὗτος εἶναι ἡ μόνη ἐποχὴ τῆς ἐπὶ γῆς σχετικῆς ἀλβιότητος τοῦ θνητοῦ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ὀνείρων! Ὅτε ἡ λέξις ματαιότης δὲν κατανοεῖται, ὅτε πᾶσα θλιψὶς λησμονεῖται καὶ πᾶσα μέριμνα ἀποσοβεῖται, μειδιῶσαι δὲ ἐλπίδες περιπίπτανται περὶ τὸ ἀμοιβαίως ἀγαπώμενον ζεῦγος, ὅτε τὰ στήθη προσκολλώμενα ἐπ' ἀλλήλα καὶ αἰ καρδίαι πλησιάζουσιν ἀλλήλαις πᾶλλον καὶ διὰ τῶν παλμῶν συνδιαλέγονται μυστηριωδῶς!

Ἄλλὰ καὶ οὕτως ὄντες δὲν εἶναι ἐντελῶς εὐτυχεῖς οἱ θνητοὶ καὶ προσδοκῶσι τὴν κορυφωσιν τῆς εὐτυχίας ἐν τῇ ἀλλήλων ἀπολαύσει κατὰ τὸν γάμον. Ἄλλ' ἡ πρώτη φεῦ! ἡμέρα τοῦ γάμου εἶναι καὶ ἡ ἐσχάτη τῆς ἰδανικῆς εὐτυχίας: ὅποτε ἡ πραγματικότης τοῦ ὕλοχαροῦς τούτου κόσμου περυσιάζεται πρὸ τῶν συζύγων ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἀληθῆ αὐτῆς μορφήν, παύονται πλέον τὰ ὄνειρα, αἱ δὲ ἀνάγκαι τοῦ βίου βοῶσι πρὸς τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ σταματήσῃ καὶ ἐνθυμηθῇ τὰς πρώτας τέρψεις: «Προχώρει! ἐκεῖνα διὰ σέ παρήλθον, ἄλλοι ἤδη ἀπολαύουσι τῶν τέρψεων τῆς νεότητος! σὺ βιάδιζε πρὸς τὰ πρόσω, ἕως οὗ ἐπιστρέψῃς εἰς γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης!» Καὶ κλίνει πάλιν τὸν αὐχένα καὶ προχωρεῖ ὑπέικων εἰς τὰς ὀπαιτήσεις τοῦ βίου τρυφῶν ἐπὶ ταῖς παρελθούσαις ἀναμνήσεσι καὶ ἐλπίζων: τί; οὐδ' αὐτὸς οἶδε τί.

Ὁ Σεπτέμβριος ἤδη εἶχε φθῆσαι καὶ τὸ ἐν Ἀθῆναις Πανεπιστήμιον ἀνοίξαν καὶ πάλιν τὰς πύλας αὐτοῦ προσεδόκα τὴν προσέλευσιν τῶν φοιτητῶν.

Ὁ Ἀρίστων καταπνίγων τὴν λύπην του, ἀπεχωρίσθη τῆς φίλης αὐτοῦ, ἐν ᾧ δάκρυα ἀνέβλυζεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀμφοτέρων, ὑπισχνούντο ἵνα διὰ τῶν γοημιχτῶν καταστάσεων, ὡς οἶόν τε ἀνύσιμον τὴν στέρησιν ἀλλήλων. Τέλος ἀπεχωρίσθησαν, ἀνατίθει δ' ἕκαστος τὸν ἕτερον εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν.

Ὁ περὶ πάντα ἀμφιβάλλων ἐκεῖνος φοιτητής, εὐθύς ὡς ἠγάσθη, εἶχεν ἀνάγκην νὰ παραδέχεται τὴν ὑπαρξιν τῆς Προναίας. Ὑπ' ἧς τὴν προστασίαν νὰ ἐμπιστεῖται τὸ ἀγαπητὸν ὄν, ὅπερ κατ' αὐτὸν ὑπεράνθρωπον ὄν ὑπὸ ὑπεράνθρωπου δυνάμεως ἔδει νὰ προστατεύεται καὶ προφυλάσσεται.

Ἀπεχωρίσθησαν πλήρεις ἐλπίδων περὶ μέλλοντος ἀμείνονος. Ἡ δὲ νεῆπις ἐπανέλαβε πάλιν, τὰς πρώ-

τας αὐτῆς ἐξεις, τὰς ἐκδρομὰς εἰς τὸ δασύλλιον, τὰς μελέτας καὶ τοὺς ρεμβασμούς· ἀλλ' ἤδη ἀντικείμενον τῆς ρέμβης αὐτῆς ἦν ὁ μνηστήρ, τὸ ἀγαπώμενον ὄν. Ἡ ζωὴ τῆς φαντασίας παρίσθη αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ὡς θησαυρὸν σπένιον, ὃν αὐτῇ καὶ μόνῃ ἐπεφύλαττεν ὁ οὐρανός.

Ἡ φαντασία, ὡς γνωστόν, καλλύνει καὶ ἐξαίρει τὰ ὄντα, ἅπερ ἡ ψυχὴ ἠγάπησεν ἐνδομύχως καὶ διέτεθη αὐτοῖς εὐαρέστως. Μὴ ἀρκευμένη δὲ εἰς τὴν κατ' ὄναρ ἀναπαράστασιν αὐτῶν, ὅποταν ὑπνούντος τοῦ σώματος χειραφετῆται, σπεύδει εἰς εὐρεσίαν τοῦ ποθουμένου καὶ ἀναστρέφεται μετ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ συστάδην, ἕως οὗ ζωὴ ἐντύπῳσις ἐκ τῶν συμβεβηκότων τῆς ἀναστροφῆς ἐκεῖνης τῆς φανταστικῆς ἀφυπνίζει τὸν κοιμώμενον, καὶ τότε οὗτος πλήρως ἀπογορευτέως ἀναφρονεῖ. «Ἦτο ὄνειρον!»

Ὅνειρον! λεπτὰ τινὰ ἀθανασίας, ἢ ὁ ὕπνος κλέπτει παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ θανάτου, ὅπως ἴσως δείξῃ ἡμῖν τὸ ἀθάνατον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς!

ΙΣΤ'

Συνέχεια καὶ τέλος.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἡ Ἀναστασία ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ μνηστήρος τῆς, ἐν ἧ ἐκείνος περιέγραφε μετὰ χάριτος τὸ τερπνὸν αὐτοῦ ταξείδιον καὶ τὸν μονότονον φοιτητικὸν βίον. Κατέστρεψε δὲ τὴν ἐπιστολὴν διὰ τῶν ἐξῆς: «Ἡ στέρησίς σου, φιλιχτή μοι προξενεῖ μοι ἀποστροφὴν πρὸς πᾶσαν τέρψιν· διότι ὁ πρὸς σέ ἔρωσ μου εἶναι ἀμετρος. Ὁ ἔρωσ λέγω, πόσον τὸ ἠδύπικρον αὐτὸ συναίσθημα κατακλύζει μου τὴν καρδίαν! τί ἀρχὴ γε εἶναι; Αἰσθάνομαι αὐτὸν ὅτι τοσοῦτον κατεκυριεύσέ με, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ τὸν ὀρίσω. Λέγε μοι, τί εἶναι ἔρωσ»;

Οὕτως ἔγραφεν ὅπως τῇ δώσῃ ἀφορμῇ πρὸς φιλοσοφικὰς σκέψεις.

Ἡ δὲ κόρη ἀπήντα οὕτω πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα:

«Τὸ συναίσθημα, ὅπερ ὡς λέγεις, πληροὶ σου τὴν καρδίαν ὑπὲρ ἐμοῦ, εἶναι ἀμοιβαῖον εἰς ἀμφοτέρας, εἶναι, ὡς λέγεις, ὁ ἔρωσ, ἦτοι δύναμις ὑψίστη, αὐτὸς οὗτος ὁ Δημιουργὸς ἐν μιᾷ αὐτοῦ ἐφάνησε· δύναμις ἐνοῦσα ἠθικῶς δύο ὄντα οὕτως, ὥστε νὰ τείνωσι σφόδρὰ πρὸς ἀπόλαυσιν ἀλλήλων καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει νὰ ἀναπτύσσεται παρ' αὐτοῖς μείζων δὴ αὐτῆς ἀπλέτου ἐπιθυμίας, ἐγὼ τοῦλάχιστον τοιοῦτον ἐν ἐμοὶ τὸν ἔρωτα αἰσθάνομαι. Ἀπόροισι δὲ τοῦ ἀγνοῦ ἔρωτός εἰσιν ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη· ἅρα εἶναι θεῖον τι ὁ ἔρωσ καὶ εὐράνιον, δηλαδὴ ἡ συνεντικὴ καὶ δημιουργικὴ τοῦ ὄντος δύναμις. Σύμφησι»

Ὁ νέος ἐπέστειλεν εἰς ἀπάντησιν.

«Σύμφημι, γλυκυτάτη μοι φίλη, σύμφημι, ἀθάνατε κόρη.

Ναί, εἶσαι ἀθάνατος. Βλέπω τούτο εἰς τὴν ἐκλαμψιν τοῦ πνεύματός σου. Ναί, αὐτὸ δὲν εἶναι τι πεπερασμένον. Δὲν εἶναι δικαιοσύνη σου, ὅστις οὕτως ἀποφαίνεται, ἀλλ' ἄλλη τις ὑψηλότερα δύναμις

*) Ἦδε ἀριθ. 45, σελ. 888—889.

ἐνοικοῦσα ἐν σοί, τὸ πνεῦμά σου, ὅπερ ἐστὶν αἰώνιον ὡς καὶ αἱ ἀλλήθειαι, ἃς διατυποῖ εἶναι αἰώνια!»!

Τοιαῦτα διημερίβοντο μεταξύ τῶν νεαρῶν μνηστῆρων καὶ παρόμοια κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς τοῦ φοιτητοῦ.

ΜΕΧ. Η. ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗΣ.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ.

Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων ἐν Παρισίῳ.

Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς συνεδρίαν ὁ κ. Deloeh ἀποπειρετῆ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ «περὶ τῆς χρήσεως τῶν δακτυλιδίων ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ταῖς πρώταις ἐκκτονταετηρίαι τοῦ μέσου αἰῶνος». Ἀναζητεῖ τοὺς τηρουμένους κανόνας ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γυναικῶν. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι ἐλάμβανον κατὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν δακτυλίδιον χρυσοῦν, ὅπερ συγκατελέγετο ἐν τοῖς σημείοις τῆς ἐπισκοπῆς. Κατ' ἐξαιρέσειν, οἱ ἡγούμενοι (abbés) τῶν μεγάλων μοναστηρίων ἐλάμβανον ὡσαύτως τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν δακτύλιον. Τὰ κοράσια ἠκολούθουν τὰς διατάξεις καὶ ἐξῆς τῶν πατέρων αὐτῶν, αἱ ἕπανδροι γυναῖκες τὰς τῶν συζύγων αὐτῶν. Αὐταὶ ὄφειλον νὰ τηρήσωσιν ἕνα μόνον κανόνα περὶ τοῦ γαμηλίου δακτύλου, ὅστις ἔδει νὰ ᾗ ἀργυροῦς, ἀλλὰ καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἔχει ἐξαιρέσεις, διότι ἐν τοῖς μνημείοις τῆς γαλλο-φραγκικῆς ἐποχῆς εὑρίσκονται πολλοὶ γαμηλίοι δακτύλιοι χρυσοῖ.

Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχαιότητα οὐχ ὑπῆρχε κανὼν περὶ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ δακτύλου, ἐφ' οὗ ἔδει νὰ τίθηται ὁ δακτύλιος. Ὅτε ὅμως ὁ δακτύλιος ἐγένετο ἀντικείμενον πολυτελείας, ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ τετάρτου δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, πρὸς προφύλαξιν. Ἐπὶ τῆς κάτω αυτοκρατορίας, οἱ δακτύλιοι ἐφέροντο ἀδιαφόρως, ὡς ἐκρίνετο κάλλιον, ἐξαιρέσει τῶν ἐπισκοπικῶν δακτυλίων, οἵτινες ἐφέροντο ἐπὶ τοῦ τετάρτου δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρὸς, καὶ τοῦ γαμηλίου δακτύλου, ὅστις ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ τετάρτου δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς.

Ὁ πρόεδρος ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Χαμηδῆ-βέης, διευθυντῆς τοῦ αυτοκρατορικοῦ μουσείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρίσταται ἐν τῇ συνεδρίᾳ. Τῇ ἀρωγῇ αὐτοῦ, ἐπιπροστίθησιν ὁ πρόεδρος, ὁ κ. de Sarzec ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Tello, αἵτινες παρέσχον τοσαύτας ἀνακαλύψεις ὑπὲρ τῆς ἀσσυριολογίας.

Ὁ Χαμηδῆ-βέης εὐχαριστεῖ τῇ ἀκαδημίᾳ, ἐπιτρέψασθαι αὐτῷ νὰ μετάσῃ τῆς συνεδρίας. Λογίζεται δ' εὐτυχῆς, ἐπιλέγει, ἐπιλαμβανόμενος τῆς εὐκαιρίας ὅπως καταστήσῃ γνωστὰς τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις τοῦ Σουλτάνου ὑπὲρ τῶν ξένων σοφῶν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως εὐμενοῦς ἀξιώνται ὑποδοχῆς ἐν Τουρκίᾳ οἱ φίλοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑ. — Τὸ κατοικησίμον τῶν πέραν τῆς Γῆς κόσμων.

Ἐν προηγουμένη Ἐπιστημονικῇ ἡμῶν Ἐπιθεωρήσει,¹ τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδαιωτάτου ζητήματος τοῦ κατοικησίου τῶν πέραν τῆς ἡμετέρας Γῆς κόσμων, ἐπραγματεύθημεν τοῦτο ἐν ὀλίγοις καὶ διὰ γενικῶν γραμμῶν κατεδείξαμεν ὅτι ἐξ ὄλων τῶν μυριάδων τῶν ὁρατῶν ἡμῖν ἀστέρων μόνον οἱ πλανῆται, σώματα ψυχρὰ ἤδη καὶ ἑτερόφωτα, δυνατὸν νὰ κατοικῶνται, ὅτι δέ, ὅπως κατηγορηματικώτερον ἀποφανθῶμεν περὶ τούτου, ἀνάγκη νὰ μελετήσωμεν τὸ ζήτημα τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἐν τῷ σύμπαντι καὶ νὰ ἐξετάσωμεν εἴτα μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς αὐστηρότητος κατὰ πόσον τὰς ἀναγκαίας ταύτας συνθήκας τῆς ζωῆς ἐκπληροῦσιν οἱ εἰς τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν σύστημα ἀνήκοντες πλανῆται. Τὴν μελέτην ταύτην ἀναλαμβάνομεν σήμερον, ὑπομνηστικόντες τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις ὅτι καὶ κατὰ ταύτην πᾶσα παρ' ἡμῶν προσπάθεια καταβληθήσεται, ὅπως μὴ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὑπερβῶμεν τὸν κύκλον τῶν ἐντελῶς βεβαιωμένων ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης γεγονότων, καίτοι τοῦτο, ὡς ἐκ μακρᾶς γινώσκομεν πείρας, καὶ διὰ λόγους εὐεξηγητούς, ἀναμφιβόλως καταστήσει τὴν ἡμετέραν μελέτην ἥττον ἐπαγωγὸν καὶ μᾶλλον ξηρὸν καὶ οἶονεὶ ἐστερημένην τῆς θεολογίας αἰγλης, ἥτις φαινομενικῶς περιστέφει τὰς ἐπὶ φαντασιωδῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βάσεων θεμελιωθείσας καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὑπὸ διαφόρων ἡμετέρων τε καὶ ξένων δημοσιευθείσας καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως ἀμέμπους ἰσως κρινόμενας πραγματείας.

Τῆς μελέτης ταύτης καταρχόμενοι θεωροῦμεν ἀναγκαῖον ν' ἀναγράψωμεν καὶ σχολιάσωμεν τὴν εἰς τὰ στόματα πάντων φερομένην ἰδέαν ὅτι ἐκτὸς μὲν πάσης ἀμφιβολίας τὸ περιέχον (le milieu) εἶνε ὁλοσχερῶς διάφορον παρὰ τοῖς διαφόροις κόσμοις τοῦ σύμπαντος, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ζωῆς παράλογον θὰ ἦτο νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμούς καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σφαιρας τελευμένων, ὅτι δὲ ἡ ζωὴ προσαρμύζεται πρὸς τὰς μᾶλλον διαφόρους συνθήκας, καὶ κατὰ συνέπειαν ὅτι οὐδόλως ἡμῖν ἐπιτετραμμένον εἶνε νὰ εἰπωμεν κατηγορηματικῶς ὅτι ἡ ζωὴ ἐλλεῖπει ἀπὸ τῶν μακροσυσμῶν τοῦ σύμπαντος χωρῶν διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι τὸ περιέχον ἢ αἱ συνθήκαι εἶνε ἐν ταύταις διάφοροι τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆς.

Ἀναμφιβόλως, λέγει ὁ κ. Faye ἐν τῷ περιοδικῷ ἔργῳ αὐτοῦ *Sur l'origine du Monde*², εἰάν αἱ ἄκαυστοι σαλαμάνδραι ἔζων ἐντὸς διαπύρου περιέχοντος, εἰάν αἱ ἐν τῷ κενῷ ἱπτάμεναι χιμαῖραι ἠδύναντο νὰ τρέφονται ἐν αὐτῷ ἐκ secundes intentiones, ὡς χαριέντως ἔλεγον κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὸ περὶ συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἐν τῷ σύμπαντι κεφάλαιον, θὰ ἦτο ὁλοσχερῶς κεκλεισμένον.

Ἄλλ' οἱ Φυσιολόγοι ἄλλην περὶ τούτου ἔχουσι

1) Βλέπε ἀριθμ. 43, ἐν σελ. 853 — 54.

2) Ἐν σελ. 297 καὶ ἐφεξῆς.

γνώμην· τρέφουσι τὴν ἐλπίδα νὰ ἐρμηνεύσωσι τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς διὰ τῶν συνήθων νόμων τῆς Μηχανικῆς, τῆς Φυσικῆς, τῆς Χημείας, καί, ἐπειδὴ οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἀνέκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἡμετέραν Γῆν, ἐπειδὴ προσαρμόζονται εἰς ὀλόκληρον τὸ σύμπαν, αὐτὸ τοῦτο δέον νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὰς ἐκ τούτων ἀπαρροεύσας γενικὰς περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ζῶντων ὄντων συνθήκας, αἵτινες τοσοῦτω μᾶλλον στενόχωροι εἶνε, ὅσῳ πρόκειται περὶ ζῶων εἰς μᾶλλον ἀνωτέραν ἀνγκόντων τάξιν.

Υπάρχουσι συνθῆκαι διαφόρων κατηγοριῶν, ἀστρονομικαί, μηχανικαί, γεωλογικαί, φυσικαί καὶ χημικαί. Ἡ πρώτη τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν θερμοκρασίαν.

Τὸ σύμπαν παρουσιάζει ἡμῖν πάσας τὰς νοητὰς θερμοκρασίας, ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου ψύχους τῶν -273° , πρὸς ὃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεγγίζουσιν οἱ φυσικοὶ ἡμῶν κατὰ τὰ ἐκπληκτικὰ αὐτῶν πειράματα, μέχρι τῶν κατὰ πληθὺν προκαλουσῶν θερμοκρασιῶν τῶν ἑκατομμυρίων τῶν βαθμῶν, οἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῶν μικροτέρων ἡλίων. Ἐν τῇ ἀπεράντῳ ταύτῃ θερμομετρικῇ κλίμακι περικλείονται ἅπαντα τὰ μηχανικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμενα. Αἱ χημικαὶ δράσεις κατέχουσιν ἐν ταύτῃ στενήν τινα θέσιν· πέραν χιλιάδων τινῶν βαθμῶν θερμοκρασίας αἱ συγγένεια ἀφανίζονται, τὰ σώματα δὲ εἶνε ἐννημένα εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν στοιχεῖα.¹ Ἄλλ' ἡ ζωὴ κατέχει ἐν αὐτῇ θέσιν πολλῶ μᾶλλον περιορισμένην· ἐν τῇ ἀπειρῷ ταύτῃ θερμομετρικῇ κλίμακι, ἐν ᾗ εἶνε ἐγγεγραμμένα ἅπαντα τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ἡ ζωὴ δὲν βαίνει πέραν τῶν θερμομετρικῶν ὁρίων 0° καὶ 50° . Ὑπὸ τὸ μηδέν, τὰ σπέρματα δὲν ἀναπτύσσονται πλέον, εἶνε πεπηγότα. Ἄνω τῶν 60° , ἐπίσης δὲν ἀναπτύσσονται, εἶνε κεκαυμένα. Τὰ ὄρια ταῦτα ἐκτείνονται κατὰ τι πλέον εἰς τὰ μικροσκοπικὰ ὄντα, τοῦναντίον δὲ ἐπὶ μᾶλλον προσεγγίζουσιν ἀλλήλα ἐὰν πρόκειται περὶ ὄντων εἰς ἀνωτέραν ἀνγκόντων τάξιν.

Οὕτως ἡ ζωὴ, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Faye, ἀνάγκην ἔχει εἶδους τινὸς πυριατηρίου διατηρουμένου εἰς θερμοκρασίαν σχεδὸν σταθεράν. Δὲν ὑψίσταται ἐν τοῖς κόσμοις τοῦ σύμπαντος ἢ μόνον ἐκεῖ, ἐνθα τὸ πυριατήριον τοῦ εἶδους τούτου εὐρίσκεται ὑπάρχον. ἦτοι ἐνθα ὑψίσταται περιέχον ἀρμόδιον, ἥπως καὶ σταθερῶς θερμαινόμενον ὑπὸ πιγνῆς θερμότητος δυναμένης νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ ἑκατομμύρια ἔτων. Ἄλλ' ἡ θερμότης δὲν ἀρκεῖ· ἡ ζωὴ ἀνάγκην ἔχει φωτὸς καὶ δέον τὸ φῶς τοῦτο νὰ εἶνε ἐν πλήρει ἀκτινοβολίᾳ, ἦτοι νὰ προέρχεται ἐκ πιγνῆς εἰς ὑψηλὴν εὐρισκομένης θερμοκρασίαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀδύνατον εἶνε νὰ φαντασθῇ τις ἕτεραν

λύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος πλὴν τῆς ἐπομένης· τὸ πυριατήριον δέον νὰ εἶνε σφαῖρα ἐσθεσμένη, προασπιζομένη ὑπὸ εὐρείας ἀτμοσφαιράς, κειμένη δὲ εἰς ἀρμόδιαν ἀπὸ τινος ἡλίου ἀπόστασιν, ἡλίου ἢ γεννωμένου ἢ καὶ ἐν πλήρει ἀναπτύξει εὐρισκομένου.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος εὐχερῶς εὐρίσκεται ὅτι ἐξ ὄλων τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν κόσμων, οἵτινες κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ κ. Faye ἐσχηματίσθησαν διὰ συμπέξεως ἐκάστου τμήματος τοῦ ἀρχικοῦ χάους ἕνεκα τῶν διαφόρων συνθηκῶν ὑφ' ἧς ἔλαβε γένεσιν ἕκαστος τῶν κόσμων τούτων,¹ ἦτοι ἐκ τῶν ἀποτελεσθέντων ἐξ ἐνὸς μεμωμένου ἀστέρος ἀνευ πλανήτου περιφερομένου περὶ αὐτόν, ἐκ τῶν σχηματιζόντων ἐκ κεντρικοῦ ἀστέρος περιβαλλομένου ὑπὸ μικροτάτων σωμάτων φερομένων κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ὡς οἱ ἡμέτεροι κομήται, ἐκ τῶν ἀποτελεσθέντων ἐξ ἀστέρων διπλῶν ἢ τριπλῶν κινουμένων ἐκκεντρώς, καὶ τέλος ἐκ τῶν καταληξάντων εἰς τὴν εἰδικότεραν μορφήν ἀστέρος περιβαλλομένου ὑπὸ πλανητῶν κινουμένων ἐν τροχιαῖς σχεδὸν κυκλικαῖς, μόνον παρὰ τοῖς τελευταίοις ἡ ζωὴ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῇ καὶ εὐρέως ν' ἀναπτυχθῇ, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐπὶ πάντων, ἀλλ' ἐπὶ τινῶν μόνον τῶν σφαιρῶν τούτων· διότι οὐχὶ ἅπαντες οἱ πλανῆται τοῦ αὐτοῦ συστήματος ἐκπληροῦσιν ἀναγκαίως τὰς λοιπὰς ἐπίσης ἀναγκαίας συνθήκας, ἃς συντόμως ἐν τοῖς ἐπομένοις ἑὰ ἐξετάσωμεν.

Καὶ πρῶτον ἐν τῇ πληθυί τῶν σωμάτων τῶν ἀποτελούντων ἕκαστον τῶν τῆς τελευταίας ταύτης μορφώσεως κόσμων δέον νὰ χωρίσωμεν ἅπαντα τὰ ἐκκεντροῦ τροχιαῖς σώματα, οἷον τοὺς ἡμέτερους κομήτας, ἐφ' ὧν οὐδὲν δύναται νὰ υπάρξῃ ζωὴ ὄν, καὶ νὰ περιορίσωμεν ἐπομένως τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀστρονομικῶν συνθηκῶν, ἃς δέον νὰ ἐκπληροῖ σφαῖρα σχεδὸν κυκλικὴν ἔχουσα τὴν τροχίαν.

Ἐπειδὴ ἡ σφαῖρα αὕτη θὰ στρέφεται ἀναγκαίως περὶ αὐτήν, ὁ ἄξων αὐτῆς δέον νὰ μὴ συμπίπτῃ μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιαῖς αὐτῆς, διότι ἄλλως τὰ δύο τοῦ πλανήτου ἡμισφαίρια διαδοχικῶς θὰ ἐλάμβανον τὴν θέσιν τῶν πολικῶν χωρῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὸν πλανήτην Οὐρανόν, οὗτινος οἱ δύο πόλοι ἔχουσι κατὰ διαδοχὴν νύκτας 43 ὄλων ἡμετέρων ἔτων. Ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου αὐτὸς οὗτος ὁ ἰσημερινὸς ἀποβαίνει δις καθ' ἑκάστην περὶ τὸν ἡλιον περιφορὰν πολικὸς κύκλος. Ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν ὄντα δυνάμενα ν' ἀντιστῶσιν εἰς παρομοίας κυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας.

Ἀπὸ μηχανικῆς δὲ ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα εὐρίσκομεν ὅτι ἡ περὶ τὸν ἄξονα στρέφῃ δέον νὰ μὴ εἶνε λίαν ταχέια. Οὕτως, ὡς γνωστὸν, ἐὰν 17πλασίως ταχύτερον ἐστρέφετο περὶ αὐτὴν ἡ ἡμετέρα Γῆ, ἡ βαρύτης ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ αὐτῆς θὰ ἐμπενδίζετο ὑπὸ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως. Ἐπίσης ἀπαιτεῖται ἐπαρκῆς τις μᾶζα, προφανῶς δὲ ἅπαντες οἱ μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διὸς περιφερόμενοι ὑπερτριτοκόσιοι μικροὶ πλανῆται, ὧν ἡ μᾶζα εἶνε τοσοῦτω μικρά, ὥστε λίθος ριπτόμενος ὑπὸ παιδίου θὰ ἀπέβαινε δορυφόρος αὐτῶν, εἶνε ὅλως πρὸς ζῶων ἀκατάλληλοι.

1) Αὐτὸ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν σήμερον ἀναφορικῶς πρὸς τὴν εἰς λίαν χαμηλὰς θερμοκρασίας ἐξαφάνισιν πάσης χημικῆς δράσεως. Τῷ ὄντι, ὡς καὶ ἐγκλίμως κατεστήσαμεν γνωστὸν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις (Βλέπε Ἐβδ. ο.μ. Ἐπιθεωρ. ἀριθμ. 5, ἐν σελ. 95, στήλῃ, 2α), κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Raoul Pictet γινόμενα πειράματα, πέραν τῆς θερμοκρασίας τῶν -150° οὐδεμία χημικὴ ἀντίδρασις λαμβάνει χώραν· ἐὰν ἐν παραδείγματι, ὑπὸ τοιαύτην θερμοκρασίαν, τεθῶσιν εἰς ἐπαρκῆν θεῖκον ὄξυν καὶ κάλι, ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἔνωσις δὲν γίνεται· προστιθεμένου δὲ βήματος ἠλιοτροπίου, τοῦτο διατηρεῖ τὴν κυανοὺν αὐτοῦ χρωματισμόν.

1) Αὐτόθι, κεφάλαιον XIV.

Εἰς ταύτας δέον νὰ προσθέσωμεν τὰς ἀναγκαίας γεωλογικὰς συνθήκας. Δέον ἢ μέσθι τοῦ πλανήτου πυκνότης νὰ εἶνε ἀνωτέρα τῆς τοῦ ὕδατος, διότι ἄλλως θὰ ἔλειπεν ἡ εὐστάθεια τῶν θαλασσῶν, ἢ κινήσει αὐτῶν δὲν θὰ περιοριζέτο εἰς ἀπλᾶς κυμάνσεις περιοριζόμενας ἐντὸς στενῶν ὁρίων, ἀλλ' ὡς ἀπέδειξεν ὁ Laplace, οὐδὲν θὰ ἔθετε πλέον φραγμὸν εἰς τὴν μανίαν τῶν κυμάτων. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν πλανήτην Κρόνον. Ἐπίσης δέον ἵνα ὁ στερεὸς τοῦ πλανήτου ἐπίπαγος ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην στερεότητα. Ἡ μέσθι πυκνότης τοῦ πλανήτου Διὸς μόλις εἶνε ἀνωτέρα τῆς τοῦ ὕδατος, ἐὰν δὲ κρίνῃ τις ἐκ τῆς μεγάλης περὶ τοὺς πόλους πίεσεως αὐτοῦ, ἢ πυκνότης τῆς ἐπιφανείας εὐρίσκεται οὔσα πολλῶ μικροτέρα ἐκείνης. Ἄλλ' ἐκ τῶν σωμάτων τῶν ἀποτελούντων τὸ ὑλικὸν τοῦ σύμπαντος, καὶ ταῦτα δὲ εἶνε γνωστὰ ἡμῖν σήμερον, οὐδὲν δύναται νὰ σχηματισθῇ ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους ἔδαφος στερεόν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ ἀστρονόμοι τείνουσι νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι ὁ πλανήτης οὗτος εὐρίσκεται ἐν μέρει εἰς ῥευστὴν κατάστασιν, οὕτω δὲ ἐξηγοῦνται διάφορα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τούτου παρατηρούμενα φαινόμενα.

Ἴδου τέλος, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Faye, γεωλογικὴ συνθήκην, εἰς ἣν δὲν ἀπεδοθῆ ἢ ἀπαιτουμένη προσοχή. Τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐπιπάγου οἰαδῶδτινος ἀρχικῶς ῥευστῆς σφαιρᾶς διέπει μηχανικὸς τις νόμος ἰσχύων ἀνευ ἐξαιρέσεως. Κατ' αὐτόν, ἡ διαδοχὴ τῶν καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτῶν γενικῶς ὁμοιομερῶν στρωμάτων τελεῖται κατὰ τὴν τάξιν τῆς πυκνότητος τῶν συνιστῶντων ταῦτα ὑλικῶν, ἐπομένως τὸ σχηματίζον τὸν πρῶτον ἐπίπαγον κατ' ἐπιπολὴν στρώμα θὰ παρουσιάσῃ ὁμοιομέρειαν δεδηλωμένην, ἢ ὄντως ἀνευρίσκουμεν εἰς τὰ ἀρχικὰ στρώματα τοῦ γνευσίου καὶ τοῦ γρανίτου, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον στερεὸν τῆς Γῆς περίβλημα. Λοιπὸν ἐν ταύτῃ καταστάσει πραγμάτων, ἡ πρώτη αὐτῆ ἐπιφάνεια δὲν θὰ παρουσίαζε τὴν ποικιλίαν τῶν ὑλικῶν, τὴν τοσοῦτον πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίαν. Οὕτως, ἐν παραδείγματι, θὰ ἔλειπεν ἐκ ταύτης ἢ τοσοῦτον δράσασα κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ζωὴν ἄσβεστος. Πρὸς τοῦτο ἐγένετο ἀνάγκη ἵνα λάβωσι χώραν αἱ ἰδιαιτέριαι τοῦ ἡμετέρου πλανήτου γεωλογικαὶ ἀνατροπαί, αἵτινες νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ βᾶθους καὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰ ἄσβεστώδη ὑλικά, νὰ τελεσθῶσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ χημικαὶ δράσεις, καὶ νὰ τεθῆ ἐν τέλει εἰς κυκλοφορίαν ἢ ἄσβεστος ἐν καταστάσει ἀνθρακικῆς. Ἀλλὰ τὰ γεωλογικὰ ταῦτα φαινόμενα δὲν λαμβάνουσι χώραν κανονικῶς ἢ μόνον ἐπὶ σφαιρῶν κεκαλυμμένων ἐν μέρει ὑπὸ θαλασσῶν, δυνατὸν δὲ νὰ μὴ παραχθῶσι ταῦτα πανταχοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, παραδειγμα δὲ τοῦτου εἶνε ἡ Σελήνη, ἣς ἡ ἐπιφάνεια ἐμορφώθη κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον. Ἐπίσης εἰς γεωλογικὰ συμβεβηκότα δέον ν' ἀποδοθῆ ἡ ἐμφάνισις τῶν πολυαριθμῶν ἀναγκαίων πρὸς ζωὴν τῶν ἀνωτέρων ὄντων χημικῶν στοιχείων, οἷα ὁ σίδηρος, ὁ φωσφόρος, κτλ., ἅτινα ἐν γένει ἐλλείπουσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐπιπάγου.

Καὶ ἤδη ἐξετάσωμεν τὰς μάλλον τῶν ἀνωτέρω πολυσυνθέτους χημικὰς συνθήκας. Ἐκ τε τῆς ἀμέσου

ἀναλύσεως τῶν κατὰ καιροὺς πιπτόντων ἐπὶ τῆς Γῆς κοσμικῶν ὑλικῶν καὶ ἐκ τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως τῶν φωτεινῶν ἀστέρων, γινώσκομεν ὅτι τὰ πρῶτα τῶν σωμάτων στοιχεῖα εἶνε πανταχοῦ τὰ αὐτά, ὅτι δὲ αἱ αὐταὶ συγγενεῖαι, εἰμὴ καὶ αἱ αὐταὶ ἐνώσεις, ἀπαντῶσι πανταχοῦ. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν ἀπαντῶσι πανταχοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν. Οὕτως, ἐν παραδείγματι, τὸ ὑδρογόνον ἀπαντᾷ ἀφθονώτα ἐπὶ τοῦ Ἥλιου καὶ τῶν λαμπροτέρων ἀπλανῶν, ἐλλείπει δὲ ἀπὸ πολυαριθμῶν ἄλλων ἀστέρων, καὶ ὀλοσχερῶς δὲν ἀπαντᾷ ἐν στοιχειῶδει μορφῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡμετέρου πλανήτου. Τοῦναντίον, τὸ παρ' ἡμῖν ἀφθόνως ἀπαντῶν ἐν στοιχειῶδει μορφῇ ὀξυγόνον, σχηματίζει ἐνώσεις μετὰ τοῦ ἐλαχίστου βαθμοῦ ὀξειδώσεως ἐν τοῖς ἀερολίθοις, ἐλλείπει δὲ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν συσσιδῆρων (syssidères) τάξεως αὐτῶν.¹ Ἐπίσης τὸ φασματοσκόπιον γνωρίζει ἡμῖν ὅτι ἡ σύστασις τῆς ἀτμοσφαιρᾶς τοῦ Διὸς, τοῦ Κρόνου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Οὐρανοῦ εἶνε λίαν τῆς ἡμετέρας διάφορος. Ἀλλὰ τὸ ὀξυγόνον, τὸ ἄζωτον, ὁ ἄνθραξ καὶ τὸ ὑδρογόνον δέον ν' ἀποτελῶσι πανταχοῦ τὰ θεμελιώδη συστατικὰ τῆς ζωῆς, οὐδὲν δὲ ἔτερον στοιχεῖον κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἀνάλογον πρὸς ταῦτα ἀναφορικῶς πρὸς τὰς χημικὰς αὐτοῦ συγγενείας δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ ταῦτα. Φαίνεται λοιπὸν ἀδύνατον νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι ἡ ζωὴ, ζωὴ ἀνεπτυγμένη, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ σφαιρᾶς, ἣς ἢ ἀτμοσφαιρα θὰ ἦτο ἐστερημένη τινῶν τῶν ὑλικῶν τούτων, λίαν δ' ἐκπληκτικὸν θὰ ἦτο ἐὰν ἅπασαι αἱ σφαῖραι τοῦ σύμπαντος ἐτύγχανον ἐστερημέναι τούτων.

Ἐκ τῆς συντόμος ταύτης καὶ μὴ πλήρους ἀριθμῆσεως τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ὑπαρξίν τῆς ζωῆς καὶ διατήρησιν αὐτῆς ἐπὶ τῶν διαφόρων κόσμων τοῦ σύμπαντος συνθηκῶν, συμπεραίνομεν ὅτι αὐταὶ καὶ πολυπληθεῖς εἶνε καὶ λίαν λεπτεπίλεπτοι. Ἐὰν δὲ, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Faye, ἦτο δυνατόν ν' ἀριθμῆσθαι τις ἀπάσας ταύτας τὰς συνθήκας, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον εἰσὶν ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, θὰ ἔβλεπεν ὅτι μικρὰ πιθανότης ὑπάρχει νὰ εὐρεθῶσιν αὐταὶ συνυπάρχουσαι ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πλανήτου.

3) Γνωστὴν ὅτι αἱ γεωλόγοι θεωροῦσιν ὡς οὐσιώδεις χαρακτηριστικῶν τῶν μεταωριτῶν τὴν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον μείζονα ποσότητα τοῦ ἐν αὐτοῖς αὐτοφωδῶς κικλιούχου σιδήρου, καὶ ὅτι ἐπομένως διακρίνουσιν αὐτοὺς εἰς δύο κυρίως τύπους, ἧτοι τοὺς συνεχῶς ὀλοσχερῶς ἐξ αὐτοφωδῶς σιδήρου (ὁλοσιδηροῦς — Holosidères — τοῦ κ. Danbrée) καὶ τοὺς ὀλοσχερῶς ἐστερημένους τοῦ μετάλλου τούτου ἐν στοιχειῶδει μορφῇ ἀνθρακούχου συστάσεως μεταωρικῶς λίθους (ἀσιδηροῦς — Asidères). Τὸ διάμεσον τούτων ἀποτελεῖ ἡ πᾶσις τῶν σποραδῶδῶν, ἐν οἷς τὰ λιθώδη μέρη εἶνε ἐσπαρμένα ἐντὸς συνεχῶς μεταλλικῆς μάζης, σχηματιζούσης εἰδὸς τι σποράγγου σιδήρου, καὶ ἡ τῶν σποραδῶδῶν σιδήρων (Sporosidères) ἐν οἷς τὸναντίον ὁ αὐτοφωδῶς σιδήρος ὑπὸ μορφῆν ψηφμάτων εἶνε ἐσπαρμένος ἐντὸς λιθώδους μάζης.

Λεπτομερεῖας περὶ τούτων εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἐν σελ. 662 καὶ ἐφεξῆς τῆς καὶ ἄλλοτε μνημονευθείσης ἐναθῶς σπουδαιότητος συγγραφῆς τοῦ κ. A. de Lapparent (Traité de Géologie), ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς οἰκείαις χωρίαις τῆς σοβαρᾶς μελέτης τοῦ ἐξόχου γεωλόγου τῶν νεωτέρων χρόνων κ. Daubrée (Étu-

Καὶ παράτολμον μὲν θὰ ἦτο ν' ἀποφανθῇ τις ὀριστικῶς ὅτι εἰς μόνος πλανήτης εἶνε κατοικημένος ἐν τῷ σύμπαντι, ἀλλ' ἐπίσης ἀσθητικόν θὰ ἦτο νὰ διατεινῆται ὅτι ἅπαντες οἱ κόσμοι οὗτοι ἢ κατοικοῦνται ἢ δεόν νὰ κατοικῶνται.

ΗΛ. Γ. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Ἄτυχῶς αἱ ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς ἐφετηνῆς τῆς Ἑλλάδος παραγωγῆς, ἰδίᾳ δὲ τῆς σταφιδοπαραγωγῆς, ἐρεισθεῖσαι ἐλπίδες περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς οικονομικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως κινδυνεύουσι νὰ ματαιωθῶσι διὰ τὴν ἑκτακτὸν ἀζητησίαν, ἣς ἦν τὸ κυριώτατον τῶν ἐλλληνικῶν προϊόντων διατελεῖ, οὕτω δέ, οὐδὲ τοῦ ἐντεῦθεν προσδοκηθέντος χρυσοῦ εἰσαχθέντος εἰς τὴν χώραν, ἢ κρίσις βραίει ὁσημέραι πλείοτερον ὀξυνομένη καὶ ὁ ἐλλληνικὸς λαὸς δεινότερον ὑπὸ τῆς νεκρώσεως τῆς ἀγορᾶς πιέζεται καὶ ὑπὸ ἀμχανίας πρὸς τὸ πρακτέον κατέχεται. — Ἡ κυβέρνησις μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς οικονομικῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως οὐδὲν ἔχει ἐξ ἰδίων νὰ πράξῃ πρὸς ἀνακοπὴν τοῦ κακοῦ· ἐπωφελομένη δὲ μόνον ἐκ τῶν ὑπολειπομένων αὐτῆς ὀλίγων μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως ἐκ τῆς εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἐκδρομῆς αὐτοῦ καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς ἡμερῶν, συμπληροῦ τὰ εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ ἔθνους ὑποβληθησόμενα μέτρα αὐτῆς, καίτοι μικρὰς ἔχει ἐλπίδας ὅτι θὰ τύχῃ τῆς υποστηρίξεως τοῦ κοινοβουλίου εἰς τὴν νομοθετικὴν κύρωσιν αὐτῶν. — Τοῦναντίον πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἡ Βουλὴ, συμμαχουσῶν τῶν ἀντιπολιτευτικῶν μεριδῶν, θὰ καταψηφίσῃ τοῦ ὑπουργείου, ἅμα πρὸ αὐτῆς ἐμφανισθέντος καὶ θὰ προκαλέσῃ τὴν φυσικῶς ἐπακολουθοῦσαν ἐνέργειαν τοῦ Στέμματος. — Τοῦ Στέμματος πάντες πρὸς τὸ Στέμμα τρέφουσι τὰ ὄμματα ὡς πρὸς τὸν μόνον φάρον, ὅστις δύναται νὰ ὀδηγήσῃ τὸ δεινῶς χεμαζόμενον ὄκλιον εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας· πάντες ἐπὶ τὸν βασιλέα ἐρείδουσι τὰς ἐλπίδας αὐτῶν καὶ τὴν ταχίστην αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν ἐπάνοδον εὐχονται. Ἀλλὰ τὸ εἶν τράγματι ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἐξαρτᾶται; Ὁ βασιλεὺς, ἀναντίρρητον τοῦτο, εἶνε ὁ μόνος ἴσως ἀνὴρ ἐκ τῶν ὁπωσδήποτε ἐπιδρώντων ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, ὅστις περὶ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ τόπου ἀπὸ τῶν παρουσῶν οικονομικῶν δυσχερειῶν σκέπτεται ἄνευ ὑστερολογισμοῦ τινος, ὁ μόνος ἴσως, οὐ τὰς σκέψεις δὲν ἀκρωτηριάξει ἢ ἀνάγκη τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ γενικοῦ τοῦ κράτους συμψέροντος πρὸς τὰ συμψέροντα κόμματος τινος, ὁ μόνος ἄρα δυνάμενος νὰ ἔχῃ τὰς ὑποστάτας περὶ τοῦ τρόπου τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως ἰδέας. Πῶς ὅμως θὰ ἴ-

δύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπαρκῶς οὕτως ἀγαθὸς παράγων, ἀφοῦ οἱ τῶν κομμάτων ἡγέται καὶ ἡγεσίαν ἀξιοῦντες, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὸ ἄκρως κρίσιμον τῶν περιστάσεων, καταχρώμενοι δὲ τῇ ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος παρεχομένη αὐτοῖς δυνάμει, ἐννοῦσι μόνον ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ν' ἀγωνισθῶσι πρὸς ἀλλήλους, μηδὲν αὐτοῖς μέλλοντος εἰ, μεταξὺ αὐτῶν ἐριζόντων καὶ ἀγωνιζομένων, τὸ κράτος ἀκατασχέτως χωρεῖ πρὸς τὸν κρημνὸν καὶ τὰ ἰδιωτικά συμψέροντα καταστρέφονται καὶ ἡ γενία πλείοτερον ἐκτείνει τοὺς γαμψοὺς αὐτῆς ὄνυχας καὶ ἡ πείνα μετὰ τῆς ἀκολούθου αὐτῆς ἀπογνώσεως μαστίζει τὸν λαὸν καὶ τὰ κινδυνωδέστατα αὐτῷ εἰσπείτα. — Ἀπὸ τῶν μεριδῶν λοιπὸν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῆς περιορισμένης τοῦ βασιλέως ἐνεργείας ἐξαρτᾶται ἡ ἔγκαιρος τοῦ τόπου σωτηρία. Οὗτοι ὀφείλουσι πρὸ παντὸς νὰ ἐξαιρέσωσι τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν τὸ οικονομικὸν ζήτημα, τότε δὲ ὁ βασιλεὺς, συγκροτῶν ἄκρουν τινὰ ἐξ ἀμοδίων προσώπων κυβερνήσιν, ἥτις, μελετῶσα τὰ διάφορα προβαλλόμενα οικονομικὰ προγράμματα, θὰ καθήριζε, τὴν ἰδίαν πείραν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀφιλοκέρδειαν αὐτῆς ὀδηγὸν ἔχουσα, τὸ προσφορώτατον εἰς ἐφαρμογὴν, καὶ τῆς ὅποιας ἡ ἐπιτυχία, μὴ οὕσα ἐπιτυχία κόμματος, δὲν θὰ ἐπείσειε τὰ ὑπάρχοντα πολιτικὰ κόμματα, θὰ ἰδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις αὐτοῦ. — Οἱ ἡγέται τῶν μεριδῶν δύναται χάριν τῶν ἐπαιγουσῶν τῆς πατριδὸς ἀναγκῶν νὰ κατασιγάσωσι πρὸς μικρὸν τὴν φιλοδοξίαν αὐτῶν, ν' ἀναστειλώσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰς ὁρμὰς τῆς φιλαρχίας καὶ νὰ παρασκευάσωσιν ἑαυτοῖς εὐχερέστερον τὸ ἔργον τῆς διακυβερνήσεως, ὅταν μετὰ ταῦτα κληθῶσιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν; Μόνον οὕτω θ' ἀπέβαινον ἄξιοι τῆς περιωπῆς, εἰς ἣν ἡ ψῆφος τοῦ ἐλλληνικοῦ λαοῦ ἀνῆγαγεν αὐτοὺς, καὶ θὰ ἐγίνοντο, οὐ μόνον ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ, σωτῆρες τοῦ τόπου.

Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ διεξαγωγὴ τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν, πανταχοῦ ἀποβάσα ὑπὲρ τῶν υποψηφίων τῆς κυβερνήσεως, ἐπὶ μᾶλλον φαίνεται παρῶσα ἐν τῇ ἀρχῇ τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου. — Ἄγνωστον κατὰ πόσον αἱ ἐκ διαδοχῆς αὐτῆς ἐκλογικαὶ νίκαι τοῦ κ. Σταμπούλωφ θὰ ἐκλύσωσιν εἰς μακρὰν ἐξασφάλισιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς· βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ βουλγαρικὸς λαὸς, ἐπιτρέπων ν' ἄγεται καὶ φέρεται κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν συμψέροντων τῆς ἀρχομανίας ἐνὸς προσώπου, διατινίζει τὴν ἐνεστώσαν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν τραγελαφικὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ ἐκουσίως ἀποστρεφῆ ἑαυτὸν τὰ ἀγαθὰ τοῦ κανονικοῦ πολιτικοῦ βίου, εἰς ὃν ξέναι θυσῖαι ἐκάλεσαν αὐτὸν καὶ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ν' ἀπολαύσῃ, διηνεκῶς ἐπιτοσαῦτα ἔτη περισπώμενος ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν κλυδωνισμῶν, τῶν ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν πολιτικῶν παθῶν, ἅτινα ἐπὶ μᾶλλον παροξύνει ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ παρουσία τοῦ ἐνεστώτος ὑπουργείου, προερχομένων. — Ἀλλ' αἱ τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ διεξαχθεῖσαι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμιλίᾳ δημοτικαὶ ἐκλογαὶ παρέσχον ἡμῖν καὶ ἰαμωτέρου ἐνδιαφέροντος ἀφορμὴν πρὸς νέαν ἐκτίμησιν τῶν ἀρχῶν, ὡς περὶ ἐνασκήσεως τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου ἔχουσιν οἱ Βουλγαροὶ. Ἐν τισὶ τῆς Ἀνατολ. Ρωμιλίας πόλε-

des synthétiques de Géologie expérimentale). δι' ἧς, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνεγράφη ἐν ταῖς στήλαις ταύταις, ἐνεκαινίσθη ἢ τοσοῦτον γόνιμος ἀποδειχθεῖσα ἐφαρμογὴ τῆς πειραματικῆς μεθόδου πρὸς ἐξηγήσιν τῶν γεωλογικῶν φαινομένων.

σιν, ἐν Πύργῳ καὶ Στεννήμαθ — καὶ ἐν Φιλίππου-πόλει δὲ ἐγένετο ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα — αἱ ἐγχώ- ριαι ἀρχαὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐκθεσὶν κάλπης πρὸς ἐκλόγην ἐφορείας τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν σχολῶν, ὡς τοῦτο ἐγένετο περὶ τῶν ἄλλων κοινοτήτων, αἵτινες κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξέλεξαν τὰς σχολειακὰς αὐτῶν ἀρχάς. — Ἡ νέα αὕτη καταπίεσις τῆς ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦς Βουλγάρους χώραις ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύ- σεως ἀποδεικνύει ἐμμονὴν εἰς τὰς ὀπισθοδρομικὰς καὶ μισοξένους ἀρχάς, αἵτινες τοῦτο μόνον δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι, νὰ ἐκπολεμῶσι τὰ ξένα ἔθνη, καὶ μά- λιστα τὸ ἑλληνικόν, πρὸς τὸ κρατοῦν στοιχεῖον καὶ νὰ κολύωσι τὴν εἰρηνικὴν τοῦ τόπου ἀνάπτυξιν, προσκόμματα παρεμβάλλουσαι καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν πρὸς τὰ ἄλλα κράτη σχέσεων τῆς ἡγεμονίας.

Τῆ ἀγαθῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ νεαροῦ βασιλέως τῆς Σερβίας ἐπετελέσθη ἄρτι γεγονός ἀγαθὸ μόνον ἐπαγ- γελόμενον τῷ βασιλείῳ. Λέγομεν τὴν προσέγγισιν τοῦ μνηστῆρος τοῦ σερβικοῦ θρόνου πρίγκηπος Πέ- τρου Καραγεώργεβιτς, εἰς ὑπερορίαν τεταγμένου, πρὸς τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τούτου καταθέσεως στεφάνου ἐπὶ τοῦ ἐν Τοπόλα τάφου τοῦ πατρὸς τοῦ εἰρημένου πρίγκηπος καὶ εὐ- γενοῦς αὐτοῦ κατὰ τὴν κατάθεσιν ταύτην προσφώνη- σεως. — Τὸ ἐπὶ τῇ ἱπποτικῇ ταύτῃ πράξει εὐχαρι- στήριον τοῦ πρίγκηπος Καραγεώργεβιτς τιλεγρά- φημα, καίπερ οὐδὲν περιέχον τὸ δυνάμενον νὰ θεω- ρηθῆ ὡς κύρωσις τῶν πρό τινος θρυλληθέντων περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιω- μάτων, οὐδ' ἀναίρουσιν τὸ περιεχόμενον δημοσιευθεί- σης ἐπιστολῆς τοῦ μνηστῆρος, ἄρτουμένου τὴν ἀ- ποδιδομένην αὐτῷ ἀποχώρησιν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς, προϋποθέτει προσέγγισιν τῶν δύο ἀντιζήλων ἡγεμο- νικῶν τῆς Σερβίας οἰκῶν, ἥτις δὲν δύναται ἀλλ' ἢ νὰ διευκολύνῃ τὴν ὀριστικὴν αὐτῶν διαλλαγὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὴν χώραν καθόδου τοῦ ἐξορίστου ἡγεμονίδου, οὕτω ζωηρῶς τὴν φιλιτάτην γῆν τῆς πατρίδος ποθῆσαντος.

Ἐν τῇ τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης πολιτικῇ κινήσει κρατεῖ τὸ ζήτημα τοῦ εἰς Τουλῶνα μὲν τοῦ ρωσικοῦ, εἰς Τάραντα δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐπιχειμένου κατάπλου. — Οἱ Γάλλοι, τὴν ἀπόδοσιν τῆς Κρον- σταδὸς θέλοντες νὰ καταστήσωσιν ὡς οἷον τε λαμ- πρὰν ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἄρτι ἐν Μῆτς γενομένην γερμανοϊταλικὴν κατὰ τῆς Γαλλίας διαδήλωσιν, πάν- τα μετέρχονται τὰ μέσα εἰς τὸν μοναδικὸν ὑπὸ τὴν ἐποχὴν μεγαλοπρεπείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ πανηγυρι- σμὸν τῆς εἰς τὸν γαλλικὸν λιμένα καὶ τὴν πρωτεύου- σαν τῆς Δημοκρατίας ἐπισκέψεως τῶν ἀντιπροσώ- πων τοῦ συμμάχου ἔθνους. — Τούτου χάριν πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, ἀρχαὶ τε καὶ ἰδιώ- ται, σωματεῖα καὶ εἰταιρεῖαι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὑπὸ μιᾶς διακαίονται σήμερον φιλοδοξίας, νὰ συν- τελέσωσι διὰ τῆς ἐφευρετικότητος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τῶν ἐράνων αὐτῶν, ὅπως τὴν ἐπίσκεψιν ταύ- την καταστήσωσι διαρκὲς μνημεῖον τῆς γαλλορω- σικῆς συναδελφώσεως, εἰς τὸ ἑπακρον ὑπερβαλαγγί- ζοντες τὴν ἐν Μῆτς τευτονοϊταλικὴν πανύγυριν. — Βεβαίως δὲν εἶνε ὁ παροξυσμὸς οὗτος τοῦ γαλλικοῦ πατριωτισμοῦ, ὅστις προὐκάλεσε τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐν Λονδίῳ, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑ-

πουργοῦ λόρδου Ρόσμπερη, περὶ ἀποστολῆς τῆς ἀγ- λικῆς μοίρας τῆς Μεσογείου εἰς τοὺς ἰταλικούς λι- μένας εὐθὺς μετὰ τὸν ἐκ Τουλῶνος ἀπόπλου τῆς ρωσικῆς. Ἐκεῖνο, ὅπερ ὤθησε τὸν ἄγγλον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, ἐπωφελοῦμενον εἰς τὴν ἐφαρ- μογὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτι- κῆς ἠρχῶν ἐκ τοῦ περὶ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν κρισιμωτάτην αὐτῆς περιόδον εἰσελθοῦσαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἀπόρριψιν τοῦ ἰρλανδικοῦ νομοσχεδίου, περισπασμοῦ τοῦ κ. Γλάδστοντος, εἰς τὴν ἀντιδιαδήλωσιν ταύτην εἶνε ἡ τάσις τῆς Ρωσίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῇ Μεσο- γείῳ ναυτικῶν δυνάμεων αὐτῆς, ἴδια δὲ ἡ ὑπ' αὐ- τῆς ἴδρυσις παγίου ἐν τῇ θαλάσῃ ταύτῃ ναυτικοῦ σταθμοῦ, ὃν ἡ Γαλλία προφρόνως χορηγεῖ. Ἡ τάσις αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἄγγλων σωβινιστῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικωτέρας ἀρχῆς πρεσβεύοντος λόρδου Ρόσμπερη, ὡς εἰς αὐτὴν τὴν ναυτικὴν δύνα- μιν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀποβλέπουσα καὶ ὡς ἀπειλοῦσα ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς γαλλικῆς ναυ- τικῆς ἐνεργείας τὰ ἀποικιακά, ἥτοι τὰ κυριώτατα συμφέροντα τοῦ Ἠνωμένου βασιλείου. — Ἄν λοιπὸν πράγματι ὁ εἰς Τάραντα ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις κατάπλους τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὃ λέγεται ὅτι θὰ συναντήσωσι καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς Τριπλῆς, ἀλλὰ περὶ οὐ ἀμφιβολίας εὐλόγους ἐκφράζουσι τὰ βερολίνεα φύλλα, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀφηστρία ἢ πρώτη ἐκ- δήλωσις αἰσθητοτέρας προσεγγίσεως τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἢ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Τριπλῆν, τὸ πρᾶγμα θὰ ἐξηγητοῦ διὰ τοῦ κινδύνου, ὃν ἐν τῇ γαλ- λορωσικῇ ναυτικῇ συμπράξει βλέπουσιν οἱ ἐν Λον- δίνῳ ὡς πρὸς τὰ ἀποικιακά αὐτῶν συμφέροντα.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐν τῷ σμειῖφ τούτῳ ἡ διεθνὴς πολιτικὴ φαίνεται ἐξελισσομένη κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα νὰ φθοῖται τις ταχεῖαν ἐκρηξιν τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊ- κοῦ ἀγῶνος, τοῦ μέλλοντος νὰ ταράξῃ σύμπασαν τὴν γῆραιὴν ἡμῶν ἡπειρον κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς σχέσεσι τῆς Γερμανίας καὶ Ρωσίας, αἵτινες ἀπὸ τινος χρόνου ἀπειλοῦσι καὶ αὐτὰς τῶν δύο μεγάλων αὐτοκρατοριῶν τὰς πολιτικὰς σχέσεις, ἤρξατο διαφανομένη ἀκτὶς ἐλπίδος βελτιώσεως. — Κατὰ τὰς ἐκ Πετροπόλεως τοῦλάχιστον πληροφορίας τῶν ἐφημερίδων τῆς Καινιξδέργης, μιᾶς τῶν γερμα- νικῶν ἐκείνων πόλεων, ὧν τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητή- ρια δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Γου- λιέλμον διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ πρὸς τὴν Ρωσίαν τελωνειακοῦ πολέμου ὡς καταστρέφοντος τὸ ἐμπό- ριον τῶν ἐμπορικῶν τούτων λιμένων, ἐν τῇ ρωσικῇ πρωτεύουσῃ κρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι μετὰ τὴν ἐπιχει- μένην ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων τῶν ἀντι- πρόσωπων τῶν δύο κρατῶν τὰ πράγματα θὰ λάβωσιν οὕτως εὐνοϊκὴν τροπὴν, ὥστε δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ ἐπακολουθῆσῃ ἢ κατάπαυσις τοῦ νῦν διεξαγομένου τελωνειακοῦ πολέμου. — Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐνδεχομένων ἐπακολούθων τῆς ἐνεστώσης ἐντάσεως τῶν σχέσεων τῶν δύο ὁμόρων ἐπικρατειῶν, προκα- λουσῶν ἥκιστα ἐσφραδιστὸν κατὰ τὰς παραμεθορίους αὐτῶν ἐπαρχίας κατάστασιν, ἀδικαίτους δὲ ρήξεις διὰ τὰς ἀμφοτέρωθεν λαθρεμπορικὰς ἀποπειράς, εὐ- κτὸν εἶνε ὅπως ἡ αἰσιοδοξία αὕτη ἐπαληθεύσῃ.

ΦΥΡΔΗΝ ΜΙΓΔΗΝ.

Τὰ ἐγκαινία τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ Ζωγράφου, ἅτινα προῦκειτο νὰ γένωνται σήμερον, ἀνεβλήθησαν εἰς τὴν ἐπομένην κυριακὴν. Ἐπισκεψάμενοι τὸ τὰ μάλιστα τελειὸν ὑπὸ τε ὕμειν ἔποψιν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἱδρυμα τοῦτο, ἐπιφυλασσόμεθα ἐν τῷ ἐπομένῳ τεύχει, ἥτοι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῶν ἐγκαινίων, νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ αὐτοῦ.

Τὴν Α. Ἐξ. τὸν Χρηστάκην ἐφένδην Ζωγράφον ἀντιπροσωπεύσει ἐν τοῖς ἐγκαινίοις ὁ πρόεδρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἀξιότιμος κ. Δημήτριος Μαλιᾶδης, ἀγγελθέντος αὐτῷ τούτου δι' ἐπιστολῆς τῆς Α. Ἐξ. τὰ μάλιστα φιλόφρονος. Ἡ Α. Ἐξ. ἐπίσης δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀνεκινώσκατο τοῦτο καὶ τῇ ἐφορῆᾳ τοῦ Ζωγράφου.

— Αἱ ἐν Ἀθήναις συνάδελφοι, προκειμένου περὶ κακουργημάτων καὶ ληστειῶν, καθήκον αὐτῶν ἡγούνται μετὰ πάσης λεπτομερείας καὶ γραφικότητος νὰ ἐκθέτωσι ταύτας ἐν ταῖς στήλαις αὐτῶν, οἰόμενοι ἴσως ὅτι τὸ συμφέρον τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῶν ἐμπρηστοῦσιν, ἀλλὰ λανθάνουσαι αὐτὸ τοῦτο προσβάλλουσι, διότι οὐ μόνον ἡρωϊκῆ τιμὴ αἰγλή περιβάλλουσαι τὰ κακουργήματα ἀλεθρίως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους, παρέχουσαι οὐχὶ καλὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος, αἰτία γίνονται ὅπως σκώπτωνται οἱ Ἕλληνες. Τοιοῦτόν τι ἐπραξεν ἄρτι ἡ *Echo de Paris*, ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῆς τῆς 6)18 Σεπτεμβρίου, ἥτις ἀναγράφουσα τὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Μαργώνη παρατίθησιν ἀπόσπασμα τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ ἐπάγεται εἰρωνικῶς: «Οἱ βασιλεῖς τοῦ βουνοῦ οὐδαμῶς ἤλλαξαν ἀπὸ τοῦ Χατζῆ-Στραύου» (*Les rois de la montagne n'ont point dégénérés depuis Hadji-Stravos*).

Ἡ παρισινὴ αὕτη ἐφημερίς, ἥτις πρό τινας ἀνεδέξατο τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀναδεξαμένου νὰ δραματοποιήσῃ τὴν Βασιλέα τῶν ὀρέων τοῦ About, βεβαίως ἀδικεῖ τὸ γαλλικὸν πνεῦμα καὶ προσβάλλει αὐτὴν τὴν γαλλικὴν εὐγένειαν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν κέκτηται σημασίαν, οὐδαμῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ συμμαχήσωμεν αὐτῇ ἐν τῇ προσβολῇ ταύτῃ, ὅπως ὑπομνήσωμεν αὐτῇ γεγονότα τινα ἐκ τῆς ἱστορίας, σύγχρονα ἢ ἀρχαῖα ἀδιάφορα. Ἡ εὐγένεια δίδοται τοῖς ἔθνεσι καὶ μάλιστα ἐκείνοις, ἅτινα τὰ ἄλλα ἐδίδαξαν, τὸ δὲ κακουργεῖν τῷ ἀνθρώπῳ πάντων τῶν ἔθνων. Εἶνε κανὼν ἀνευ ἐξαιρέσεως.

— Ἐν τῷ φιλολογικῷ παραρτήματι τοῦ *Figaro* τῆς 4)16 Σεπτεμβρίου ὁ ἄλλοτε γραμματεὺς τῆς ἐνταῦθα γαλλικῆς πρεσβείας κ. Maurice Truber ἐδημοσίευσεν ἐπιφυλλίδα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Tὸ θέρος κατὰ τὸν Βόσπορον* (*L'été sur le Bosphore*). Ἐν τῇ ἐπιφυλλίδι ταύτῃ μετὰ πολλῆς χάριτος δ κ. Truber ἀφηγεῖται τὰς ἐκ τοῦ Βοσπόρου ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ὁμιλεῖ περὶ τῶν μελετηρίων, θαυμάζει τὴν Σελήνην τοῦ Βοσπόρου, μάλιστα κατὰ τὸν ἰούλιον καὶ αὐγούστον, Σελήνην ἢ οὐδαμῶς ἄλλα καὶ εἶδεν ὠραιότεραν καὶ ποιεῖται λόγον περὶ τῆς κοινωνίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ βραχέων δὲ ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ὀθωμανῶν, Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ Αἰθιοπῶν. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας εὐνοϊκῶς ἐκφράζεται, παρατηρεῖ δ' ὅτι πολλοὶ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ οἶκοι ἐξέλειπον, ὅτι ὀλίγοι νῦν ὑφίστανται τοιοῦτοι. Μνημονεύει τοῦ οἴκου τοῦ εὐγενεστάτου τραπέζιτου Ζ. . . , ὅστις «ἡ χαριεσσα σύζυγος ἐξακολουθεῖ τὰς παραδόσεις φιλοξενίας τοῦ οἴκου» (*la charmante femme continue ces traditions hospitalières*).

— Μελέτη ἐπὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ χολέρας κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1891 — 1892, γενομένη ὑπὸ τοῦ διασήμεου βακτηριολόγου Κὼχ κατελήγει διὰ τοῦ συμπεράσματος τοῦδε, ὅτι αἱ χολερικαὶ ἐπιδημίαι παρουσιάζουσι δύο οὐσιώδεις τύπους. Ὁ μὲν πρῶτος, καθ' ὃν ἡ ἐπιδημία ἀναπτύσσεται διὰ τοῦ ὕδατος, χαρακτηρίζεται διὰ ἀληθοῦς ἐκρήξεως τῆς ἐπιδημίας, διαδιδόμενης διὰ τρόπον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὁμοιόμορφον ἐν τινὶ χώρᾳ. Ἡ γραφικὴ παράστασις τοῦ τύπου τούτου εἶνε γραμμικὴ κυρτή, ἥτις ταχέως ὑψοῦται ὅπως καταπέση πάλιν ἀποτόμως ἀφ' ὃς σχηματίζῃ μικρόν τι ἐπίπεδον. Τοιοῦτον ὑπῆρξε π. χ. τὸ σχεδιογράφημα τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1892 χολερικῆς ἐπιδημίας ἐν Ἀμβούργῳ.

Ὁ δὲ δεύτερος τύπος, ὁ φειλόμενος εἰς τὴν μετὰ ὄσοσιν τοῦ μιάσματος διὰ τῶν ἀσθενῶν καὶ διὰ τῶν ὑπὸ τῶν περιπτώματων αὐτῶν κηλιδουμένων ἐνδουμάτων παρίσταται γραφικῶς διὰ κυρτῆς γραμμῆς μὴ ὑψομένης ὑπεράνω τῆς συνήθους ἐπιφανείας. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ τύπου τούτου τῆς χολερικῆς ἐπιδημίας εἶνε ὅτι δίδει γένεσιν οὐχὶ εἰς ἐξάπλωσιν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὁμοιόμορφον, ἀλλὰ εἰς ἐστίας μiasμάτων τοπικῶν, ὧν ἐνίοτε κατορθοῦται νὰ καταδειχθῇ ἡ πρὸς ἀλλήλας σχέσις καὶ διαδοχῆ.

Τῷ τύπῳ δὲ τούτῳ ἀνήκει καὶ ἡ κατὰ τὸν μῆνα Δεκεμβρίου τοῦ 1892 ἐν Ἀμβούργῳ ἐνσκήψασα ἐπιδημία.

Οἴκοθεν δὲ ἐννοεῖται ὅτι αἱ χολερικαὶ ἐπιδημίαι δύνανται νὰ περιβληθῶσι καὶ τὸν ἐκ τῶν δύο τούτων μικτὸν τύπον.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Σάββατον, 11 Σεπτεμβρίου.

Διὰν περιορισμέναι ἦσαν αἱ πράξεις τοῦ χρηματιστηρίου ἡμῶν κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην, αἱ δὲ τιμαὶ τοῦ χθεσίου κλεισίματος ἦσαν αἱ αὐταὶ ταῖς τῆς δευτέρας, μόναι δὲ αἱ ὁμολογίαι τῶν Σιδηροδρόμων Ρωμυλίας ἐξυκολούθησαν ἀνατιμώμεναι, καὶ πόλλα ἀγοραὶ ἐγένοντο χθὲς ἄνω τῶν φρ. 89. Αἰτία τῆς ἐξακολουθούσης ἀνατιμώσεως τῶν ὁμολογιῶν τούτων εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἡμεῖς πρὸ τριῶν ἡδὴ ἐβδομάδων ἐγράψαμεν, ὅτι κατὰ θετικὰς πληροφθορίας τὸ κατὰ τὸν προσεχῆ μῆνα συνερχόμενον ἐμπροσθεν ἐπιμηλπήριον τῆς Ρώμης θὰ παραδεχθῆ τὸ ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων παραδεκτὸν γενόμενον σχέδιον τῶν ἐν Βιέννῃ, δι' οὗ αἱ ἀτὸ τῆς 1ης μαρτίου πληρωθεῖσαι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πληρωθησόμεναι ὁμολογίαι τῶν Σιδηροδρόμων ἐξοφληθῶσιν πρὸς 72 ο)ο. Τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου τούτου ἐπιδιώκει πρὸ πολλοῦ ὁ διευθυντὴς τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς κ. Βίνσεντ, ἡ δὲ νῦν ἐν Βιέννῃ διαμονὴ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἡ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Τραπεζῆς ἐλάττωσις τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως, γενομένη τὴν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος ταύτης δὲν ἦτο ἀπροσδόκητος, διότι πρὸ ἡμερῶν ἐγινώσκετο ὅτι τὸ ἀποθεματικὸν αὐτῆς ὑπερβῆναι τὰ 53 ο)ο, τοῦθ' ὅπερ σ' ἀνίως συμβαίνει: ὥστε, ἂν ἡ ἀναλογία αὕτη ἐξακολουθῆσῃ, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ προβῇ προσεχῶς εἰς νέαν ἐλάττωσιν τοῦ τόκου. Ἀλλ' ἐνφ' αἱ δύο πρωτεύουσαι τοῦ κόσμου Τραπεζαί, ἡ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ τῆς Γαλλίας, παρουσιά-

ζουσι τοιαύτην πληθώραν χρημάτων, ἢ τοῦ Βερολίνου ἐξακολουθεῖ ἀγοράζουσα χρυσόν, ἐν δὲ Βιέννῃ εἰρίσκονται εἰς πολλὴν στενοχωρίαν καὶ μάτην ἀγωνίζονται πρὸς ἀναχαίτησιν τοῦ συναλλάγματος, ὅπερ χθὲς προσήγγισεν εἰς τὰ 127. Ἡ αὐτὴ χρηματικὴ στενοχωρία ὑφίσταται καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις γερμανικαῖς ἀγοραῖς, ἐν αἷς ὁ ἰδιωτικὸς τόκος ἐξακολουθεῖ διατηρούμενος περὶ τὰ 5 0)0.

Τὴν παροῦσαν χρηματικὴν ἐν Λονδίῳ ἀφθονίαν ὑπ' ὅσιν ἔχουσαι αἱ ὑπὸ ἀναγκῶν πιεζόμεναι κυβερνήσεις τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, προσέδωσαν ἤδη εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν μεγάλων δανείων· ἀλλ' ἢ ἐπιτυχία αὐτῶν φαίνεται ἀμφίβολος, τοσοῦτ' ἂν μᾶλλον, ὅσ' οἱ ἐν Παρισίοις δὲν εἶναι εὐδιάθετοι νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὰ δάνεια ταῦτα, οἱ δὲ ἐν Βερολίῳ σκέπτονται μόνον περὶ τῶν ἰδίων ἀναγκῶν καὶ ἐξακολουθοῦσι μᾶλλον ἐναγοταμιεύοντες χρυσόν διὰ τὰν ἐνδεχόμενον. Μόνον τὸ ἰσπανικὸν δάνειον δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιτυχίαν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ τοῦτο ἔνεκα πολιτικῶν μᾶλλον λόγων. Ἐνεκα τῆς ἐπιπέδου ταύτης καὶ τῶν οικονομικῶν βελτιώσεων, ἃς κατώρωσε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ κ. Καμάτος, τὸ συνάλλαγμα ἐξέστ' εἶναι ἀπὸ 22 εἰς 18 ο)ο.

Τὸ ἐν Παρισίοις ἐκδιδόμενον νέον ρωσικὸν δάνειον ἐκ 200 ἑκατομμυρίων οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ πληρότητα. Ἄλλως δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο σκοπὸν ἔχει τὴν μετατροπὴν τοῦ πρὸς 6 ο)ο δανείου τοῦ 1883 εἰς νέον πρὸς 4 ο)ο. Οἱ κάτοχοι τῶν τίτλων τοῦ παλαιοῦ δανείου προσκαλοῦνται ν' ἀνταλλάξωσιν αὐτοὺς διὰ τίτλων τοῦ νέου, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι θέλουσι πληρωθῆναι πρὸς 97 1)4. Καίτοι δὲ πρὸς τοῦτο ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ, πιστεύεται ὅτι οἱ κάτοχοι θὰ δεχθῶσι μᾶλλον τὴν ἀντάλλαγὴν τῶν τίτλων. Προκειμένου δὲ περὶ ρωσικῶν δανείων, αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες ἐκ πνεύματος ζηλοτυπίας μᾶλλον ἀριθμοῦσι τὰ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τῶν Παρισίων διαπραγματιζόμενα δεκαετῆ ἐν ὅλοις ρωσικὰ δάνεια συμποσούμενα εἰς τὸ ὑπέρογκον τῶντι ποσὸν 8,592,674,895 φράγκων! μετὰ χαιρεκακίας δὲ ἐρωτῶν ἢ οἷα τύχη περιμένει τὰ δάνεια, ταῦτα καὶ τοὺς γάλλους κατόχους αὐτῶν ἐν περιπτώσει πολέμου;

Μόνα τὰ ἑλληνικὰ δάνειαδὲν μετέσχον τῆς γενικῆς τῶν ἄλλων χρεωγράφων βελτιώσεως, ἢν ἐπλήνεγκεν ἢ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Τραπεζῆς ἐλάττωσις τοῦ τόκου. Διάφοροι οικονομολογικαὶ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης, δυσμενέστατα κρίνουσαι τὴν παροῦσαν οικονομικὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, ροιοῦνται λόγον καὶ περὶ τῶν τελευταίων δημογοριῶν τοῦ κ. Καραπάνου, καὶ περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένων πρὸς θεραπείαν μέσων, καὶ ἀποδίδουσαι τὴν δέουσαν ἐκτίμησιν εἰς τὰς δημαγωγικὰς θεωρίας τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῶν οικονομικῶν, ἐρωτῶσιν αὐτὸν, διατί δὲν ἐφήρμοσε τὰς σωτηρίους ταύτας θεωρίας, ὅτε διηύθυνε τὸ ἐπὶ τῶν οικονομικῶν ὑπουργεῖον, ἢ μήπως μετὰ τὴν πτώσιν αὐτοῦ ἀνεκάλυψεν ὡς ἐκ θαύματος τὰ ἀλάνθαστα ταῦτα οικονομικὰ φάρμακα. δι' ὧν ἐπαγγέλλεται νὰ σώσῃ τὸ ἔθνος του, ἢ χρονία τοῦ ὄσιου ἀσθένεια ὑπῆρχεν ἀναντιρρήτως καὶ πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὴν εὐραν τοῦ ὑπουργείου τῶν οικονομικῶν ὁ κ.

Καραπάνος; Πλὴν τούτου ἐρωτῶσι τὸν κ. Καραπάνον, πῶς παρέλειψεν ἐν τῇ συταγῇ αὐτοῦ τὸ κυριώτερον φάρμακον, τὸν χρυσόν, δι' οὗ θὰ ἐκριζωθῆ ἢ πηγὴ τοῦ κακοῦ, ἢ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, καὶ θὰ ἐφοδιασθῆ ὁ εἰδικὸς προϋπολογισμὸς ὁ μέλλον νὰ ικανοποιήσῃ τοὺς δανειστάς; Ποῦ καὶ πῶς θὰ εἴρῃ τὸν ἀναγκαιούντα χρυσόν; Τοῦτο δὲν λέγει ὁ κ. Καραπάνος. Ἐν ἄλλαις λέξεσι διὰ τί δὲν ἐφρόντισε νὰ σώσῃ τὸν ἀσθενῆ, ὅτε ἐθεράπευσεν αὐτὸν ὡς εἰδικὸς ἰατρός, ἀλλὰ προτείνει τὰ σωτήρια φάρμακα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν του;

Πρὶν δώσωμεν πύρας εἰς τὴν οικονομικὴν ταύτην ἐπιθεώρησιν, θεωροῦμεν εἰκαιρον νὰ μεταδώσωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ τελευταίου προϋπολογισμοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἃς ἐδημοσίωσεν ἡ «Πολιτικὴ ἀνταπόκρισις» τῆς Βιέννης, καίτοι δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τὴν ἀκριβείαν αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐφημερίδα, ἣτις ὀπωρῶντε φέρεται ἐπίσημον χαρακτῆρα, αἱ μὲν εἰσθράξεις ἀνέρχονται εἰς 18 1)2 ἑκατομμύρια λιγῶν τουρκικῶν, αἱ δὲ δαπάναι εἰς 17 1)2 σχεδὸν ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν 900,000 διὰ τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον, 5000,000, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν διαφόρων δανείων, ταγίων καὶ μὴ, 8,700,000 διὰ τὰ ὑπουργεῖα τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ γεωβολικοῦ, τῶν ναυτικῶν καὶ τῆς χωροφυλακῆς, καὶ 2,580,000 διὰ τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, λέγει ἡ ἀρχοῦσι καὶ ἑκτακτα ἐξόδα, ἅπερ ἰσότησαν σταθερὰ, ὁ ἰσολογισμὸς παρουρουσιάζει μικρὸν τι ἔλλειμμα.

Περὶ τῆς ἐκτιμήσεως, ἢν παρέχει τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον εἰς τὰ τουρκικὰ χρεωγράφα, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ γράψωμεν προσεχῶς.

N. ΦΩΤΙΑΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΙΟΝ. Π. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗ. — Ροθινσὼν Κροῦσος, βίος καὶ περιπέτεια αὐτοῦ κατὰ Daniel de Foe, μετὰ εικονογραφίαν καὶ παραρτήματος ποιημάτων πρὸς χρῆσιν τῆς δευτέρας τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἠξιώθη πολλῶν ἐπαίνων ἐν τῷ Καραπανεῖῳ ἀγῶνι ὑπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Ἐν Κων-πόλει, τύπαις Νεολόγου, 1893. Τεύχος εἰς 16ον, σελ. στ' + 111. Τιμῆται γρ. 3.

Τὸ διδακτικὸν τοῦτο βιβλίον, ὅπερ πολλῶν ἤξιώται ἐπαίνων ὑπὸ τῆς Ἐκπαίδ. Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὑποβλήθη ἐν τῷ Καραπανεῖῳ ἀγῶνι περὶ συντάξεως διδακτικῶν βιβλίων, ὑπὸ παιδαγωγικῆν ἐπόσιν τυγχάνει καλλίστου, διότι οὐ μόνον τὸ ὕψος αὐτοῦ, ἀφελές, τῇ ἡλικίᾳ δι' ἣν προορίζεται τὸ βιβλίον ἐστὶ τὸ προσήκον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀπαιτουμένου μορφωτικοῦ χαρακτῆρος οὐκ ἀστοχεῖ. Μετὰ φιλοκαλίας δὲ ἐκτετυπωμένον καὶ δι' εἰκόνων ἱκανῶν τε καὶ ἐπιτυχίων κεκοσμημένον ἀποδείκνυσιν ἐν πᾶσι τὴν ἐκδότην τυγχόντα τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ἐπιθεωρητὴς ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ